

SKARLATOS VİZANTİOS'UN YUNAN SÖZLÜKBİLİMİNDEKİ YERİ VE 1835 TARİHLİ SÖZLÜĞÜNDE TESPİT EDİLEN TÜRKÇE ALINTILAR*

İbrahim KELAĞA AHMET**

ÖZ

Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanmasının ardından, 1835 yılında ülkede basılan ilk çağdaş Yunanca sözlüğün yazarı, İstanbul'u konu alan çok önemli bir çalışması da bulunan Fenerli aydın Skarlatos Vizantios'tur (1798-1878). Makalede Yunan sözlükbilimine genel bir bakış başlığı altında, antik Yunandaki dil çalışmaları, Orta Çağ ve Bizans dönemi ile çağdaş Yunan sözlükbilimi ana hatları ile ele alınmaktadır. Ardından Skarlatos Vizantios'un Yunan sözlükbilimine yapmış olduğu katkılar ve 1835 yılında yayımlanan *To Leksiko tis Kath'imas Ellinikis Dialektu* adlı sözlüğü, sözlüksel mikro ve makro yapı bakımından incelenmektedir. Ödünçleme süreci ve Yunancanın söz varlığındaki Türkçe alıntılar (Türkizimler) ve bu alanda özellikle Yunanistan'da yapılmış çalışmalar, makalede ele alınan bir başka alt başlıktır. Çalışma konusu olan sözlükte tarama sonucu 581 Türkçe alıntı sözcük belirlenmiştir. Bu sözcükler insan, idare/teşkilat bitki, hayvan, gıda/beslenme, malzeme, eşya, mekân, ulaşım araçları gibi kavram alanlarına göre kategorize edilmiştir. Sözlüğün ilk yayımlandığı 1835 yılından günümüze, arada geçen 180 yılı aşkın süre içinde 310 dolayında Türkçe sözcüğün çağdaş Yunancanın söz varlığında tutunduğu ve günümüz Yunanca sözlüklerde sözlükbirim olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. Yunanca ve Türkçenin farklı dil ailelerine ait olması nedeniyle fonolojik farklılıklar güçlük yaratmış olsa da aradan geçen uzun süre sonucunda Türkçe alıntıların Yunancanın morfolojisine uyum sağladığı ve Yunanların edebiyatı, tarihi, toplumsal ve kültürel yaşamı ile iç içe geçtiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Skarlatos Vizantios, sözlükbilim, alıntı sözcük, dil etkileşimi, Yunanistan

THE ROLE OF SKARLATOS VIZANTIOS IN GREEK LEXICOGRAPHY AND TURKISH LOANWORDS AS DETERMINED FROM HIS DICTIONARY PUBLISHED IN 1835

ABSTRACT

After Greece gained independence from the Ottoman Empire, the Phanariot scholar Skarlatos Vizantios (1798-1878) wrote the first modern Greek dictionary, which was published in 1835. This article provides a general overview of Greek lexicography and language studies in ancient Greek while also mentioning medieval, Byzantine, and modern Greek lexicography. Following this approach,

* Bu makale, Yunanistan Trakya Dimokritos (Demokritos) Üniversitesi Hukuk Fakültesi Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Yüksek Lisans Programında 5 Mart 2014 tarihinde düzenlenen "Güneydoğu Avrupa Halkları-Ortak Gelenekten Ortak Bir Geleceğe" başlıklı Alanlararası 1. Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısında Yunanca sunulmuş sözlü bildiri metninin makale formatında yeniden düzenlenerek genişletilmiş hâlidir.

** Yrd.Doç.Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, ikelagaahmet@trakya.edu.tr, ikelaga@hotmail.com

we examine the contributions of Vizantios to Greek lexicography and his dictionary *To Leksiko tis Kath'imas Ellinikis Dialektu* (1835) lexicographically with emphasis on micro and macro structure. The other issues addressed are the loaning process, Turkish loanwords (Turkisms) in Greek, and relevant studies conducted specifically in Greece. A total of 581 Turkish loanwords are identified in the dictionary. These words are categorized under conceptual fields such as human, administration/organization, plant, animal, food/nutrition, materials, goods, space, and modes of transportation. Over a period of more than 180 years, approximately 310 words have been preserved in the Greek vocabulary and appear in current Greek dictionaries as keywords. Although phonological differences raise difficulties on the grounds that Greek and Turkish belong to different language families, Turkish loanwords seem adapted to Greek morphology and are intertwined with Greek literature, history, and social and cultural life.

Keywords: Skarlatos Vizantios, lexicography, Turkish loanwords, language interaction, Greece

Giriş

Sözcükbilim ya da leksikoloji (lexicology) “bir dilin söz varlığını oluşturan birimleri ve bu birimlerin anlamlarını, birbirleriyle ilişkilerini, zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişmeleri araştıran dil bilimi dalı” olarak tanımlanmaktadır.¹ Sözcükbilim, sözlüğü oluşturan öğeleri yani sözlük birimleri (lexemes), sözdizimi (sentaks), kökenbilim (etimoloji), sesbilim (fonoloji) ve sesbilgisi (fonetik) de dâhil olmak üzere biçim ve anlam yönünden inceler.²

Sözlük³ yazımı ve teorisiyle ilgilenen dilbilim dalı sözlükçülük ya da sözlükbilim veya leksikografi (lexicography) olarak bilinmektedir ve kuram ile uygulama olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Kuramsal sözlükbilim, bir sözlüğün tarihini, sözlük tiplerini⁴ ve sözlükbilim eleştirisi gibi konuları ele alırken uygulamalı sözlükbilim çalışmaları bir sözlüğün yazımına odaklanmaktadır.⁵

Sözlükbilim, sözlüklerin hazırlanma yöntemlerini incelemenin yanında bir sözlüğün düzenlenme biçimini, yapısını, amaçlarını ve başvurduğu yöntemleri de ele alır ve bu inceleme sözlüksel makro yapı (lexical macrostructure) başlığı altında yapılır. Sözlüklerin hangi dilsel birimleri kapsayacağı, hangilerini dışarıda

¹ Şükrü Haluk Akalın, “Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, c. XCVIII, S. 698, Şubat 2010, s. 164.

² Yorgos I. Ksidopoulos, *Leksikologia, İsağogi stin Analisi tis Leksis ke tu Leksiku*, Patakis, Atina, 2015, s. 20-21.

³ “Üretici-dönüşümsel -dilbilgisi kuramı sözlüğü dilbilgisinin temel bileşenlerinden biri sayar”, Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul, 2002, s. 183. Başka bir bakış açısıyla ele alındığında sözlük, “sözcüklerle ilgili olan bir referans kitabı, “bir dilin söz varlığının kaydı” olarak tanımlanmaktadır, Howard Jackson, *Sözlük Bilime Giriş*, Çev. Mehmet Gürlek, Ellen Patat, Kesit, İstanbul, 2016, s. 43, 45.

⁴ Sözlükler, sözlüğün dili (tek dilli, iki dilli, çok dilli), sözlükte değerlendirilen malzeme, sözlüğün ebadı, sözlüğün yayım ortamı, sözlüğün kapsadığı zaman, sözlükte izlenen anlayış ve sözlüğün yapılandırılması bakımından sınıflandırılabilirler, Engin Yılmaz, *Sözlük Bilimi Üzerine Araştırmalar*, Pegem Akademi, Ankara, 2017, s. 5-6, Sifis Perakis, *Leksikologia ke Leksikografia, Neoelliniki Leksikografia (1523-1974)*, (Atina Ulusal Kapodistrias Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atina, 1994, s. 31-38.

⁵ Caner Kerimoğlu, *Genel Dilbilime Giriş*, 2. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2016, s. 242, Ksidopoulos, *a.g.e.*, s. 23.

bırakacağı konusu da yine sözlüğün makro (bütüncül) yapısı ile ilgilidir. Sözlüksel mikro yapı (lexical microstructure) adı altında ise sözlüğü oluşturan sözlükbirimlerin anlambilimsel özellikleri ve sözlüğün eş zamanlı veya art zamanlı sözlük olmasından bağımsız olarak sözlükbirimlerin temel sözcükler (main words) ve ikincil sözcükler (subordinate words) şeklinde sınıflandırılması ve sözlük yazımı ile ilgili temel ilkelere uyulup uyulmadığına bakılır. Dolayısıyla sözlüğün mikro (parçalı) yapısı sözlüğe dahil edilen sözlükbirimlerin sunulmuş biçimidir ve bu yönüyle sözlüğün makro yapısını görünür kılan ve kullanıcıları daha çok ilgilendiren kısmıdır.⁶

Bu çalışmada 19. yüzyıl Yunan sözlükçülüğünde çok önemli bir yeri olan Dimitrios Skarlatos Vizantios'un (1798-1878) Atina'da 1835 yılında yayımlanan ve halk dili (dimotiki) Yunancadan, Eski Yunanca ve Fransızcaya karşılıklar içeren üç dilli *To Leksikon tis Kath'imas Ellinikis Dialektu*⁷ ... adlı sözlüğünde yer alan Türkçe alıntılar ele alınmaktadır. İnceleme konusu sözlüğün yazarı ve çalışmasının Yunan sözlükbilimi açısından taşıdığı önem, sözlük yazım tekniği bakımından sahip olduğu özellikler üzerinde de durulmaktadır. Çağdaş Yunan sözlükbiliminin gelişimi ve Yunancanın söz varlığında yer alan Türkçe alıntılar konusu da ana hatlarıyla irdelenmektedir.

1. Yunan Sözlükbilimine Genel Bir Bakış

1.1. Antik Dönem Dil Çalışmaları

Antik Yunan'daki dil çalışmaları, felsefe çağı ve gramer çağı olmak üzere iki dönemde ele alınmaktadır. Felsefe çağında sofistler ve stoacıların dil çalışmaları, gramer çağında ise Helenistik dönemde yapılan dil çalışmaları söz konusudur.⁸ Yunan sözlükbilim geleneğinin geçmişi de felsefe çağında (antik) Yunancayı konu alan çalışmalara kadar uzanmaktadır. Antik/klasik Yunancanın sözcük varlığında yer alan ancak o devirde bile arkaik özellikleri nedeniyle zor anlaşılan sözcüklerin daha iyi kavranmasına yardımcı olmak için bazı yazınsal metinlerden ve yazarlardan ya da Yunancanın farklı lehçelerinden(diyalekt) sözcükler derlenerek lügatçeler (glossary) oluşturulmuştur. Zamanla bu lügatçeler daha sistematik bir yapıya kavuşmuş ve dönemin filozof ve sofistlerine dili sistemli bir şekilde inceleme olanağı yaratmıştır. Sözü edilen lügatçeler önceleri sadece Homeros destanlarından sözcükler içerirken daha sonra düz metinlerden derlenen sözcükler de kapsama dâhil edilerek Yunan sözlükbilim geleneğini başlatan çalışmalar ortaya konmuştur. Bunlar arasında Demokritos, Neoptolemos, Ammonios, Halikarnaslı Dionysos ve Galenos'un sözlük çalışmalarından söz edilebilir.⁹

1.2. Orta Çağ ve Bizans Dönemi Sözlükbilimi

Erken Bizans döneminde (5/6. yy.-12. yy.) İskenderiyeli Hesikios'un (Hysihios)¹⁰ *Sinagogi Pason Lekseon Kata Stihion ek ton Aristarhu ke Apionos ke Iliodoru* adlı sözlüğü (5. yy.) dikkat çekmektedir. Söz konusu sözlük antik Yunan

⁶ Perakis, a.g.e., s. 25-27.

⁷ Yunanca tam künye: Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος, *Λεξικόν της καθ' ημάς ελληνικής διαλέκτου μεθρημηνευμένης εις το αρχαίον ελληνικόν και το γαλλικόν μετά προσθήκης γεωγραφικού πίνακος των νεότερων και παλαιών ονομάτων*, Εκ του επί των Ιδιωτ. Έργων Τμήματος Βασιλ. Τυπογραφίας, Ατina, 1835.

⁸ Özcan Başkan, *Linguistik Metodu*, Multilingual, İstanbul, 2013, s. 23-29.

⁹ Perakis, a.g.e., s. 40.

¹⁰ Başkan, a.g.e., s. 29.

lehçelerinin incelenmesinde çok önemli bir kaynaktır. Stefanos Vizantios'un *Ethnika* adlı coğrafya sözlüğü ise 6. yüzyılda kaleme alınmıştır ve 55-60 kitaptan oluşan bu sözlüğün gramerci Ermolaos tarafından yazılmış bir özeti (epitomi) günümüze ulaşmıştır.¹¹

Patrik Fotios tarafından 11. yüzyılda hazırlanmış olan *Lekseon Sinagogi* adlı sözlük ise Kutsal Kitabın ve dinî metinlerin, Bizanslı yazarların ve onların yanı sıra antik dönem yazarlarının eserlerinin incelenmesini kolaylaştırmayı amaçlamaktaydı. 10. yüzyılda yazılmış olan *Suda* adlı sözlük ise dilsel ve ansiklopedik bilgiler içermektedir. 9. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan etimoloji sözlükleri ayrı bir kategori oluşturmaktadır. Bunlar arasında *Etymologicum Genuinum* (9. yy.), *Etymologicum Gudianum* (11. yy.), *Etimologikon tu Simeonos* (12. yy.) kayda değer sözlüklerdir. Manuil Moshopulos'un (13.-14. yy.) yazdığı *Sillogi Onomaton Attikon* adlı sözlüğü ise atikist geleneğe bağlı bir çalışmadır. Thomas Magistros'un (13.-14. yy.) *Eklogi Onomaton ke Rimaton Attikon* adlı sözlüğü de aynı anlayışla ve eğitsel ihtiyaçlar gözetilerek hazırlanmıştır.¹²

1.3. Çağdaş Yunan Sözlükbilimi

Yunanistan'da çağdaş Yunancanın kayda değer sözlüklerinin 1930'lu yıllarda ortaya çıktığı görülmektedir¹³ ancak ilk çağdaş Yunanca sözlükler 17. yüzyıl öncesine kadar uzanmaktadır. Toplumsal iki dillilik (diglossia) olarak nitelenen halk dili (dimotiki) ile üst değişke katharevusa arasındaki çekişmenin neden olduğu "Dil Sorunu" Yunan sözlükbiliminin gelişimini olumsuz yönde etkiledi. Halk dilinin aydın çevrelerde itibar görmemesi sonucu sözlüklerde sözlükbirimlerin tanımları uzun yıllar katharevusa yapıldı ve çoğu zaman tanımlanan sözcükten daha anlaşılmasız tanımlar ortaya çıktı.¹⁴

Çağdaş Yunan sözlükbiliminin gelişimi, sözlüklerin basım tarihleri, basıldıkları yer ve sözlükbilim alanında dönüm noktası olan sözlük çalışmaları esas alınarak: a)1523-1835, b) 1835-1933, c) 1933-günümüz olmak üzere üç dönem altında incelenebilir.¹⁵ Konumuz Skarlatos Vizantios'un sözlüğü olduğundan, çağdaş Yunan sözlükbilim geleneğinin gelişimini genel çerçevede ele alıp incelememizi bu sözlüğün yayımlandığı dönemle sınırlı tutarak sözlüğün yapısal özelliklerine ve bizi en çok ilgilendiren Türkçe alıntılara ağırlık vereceğiz.

1.3.1. Birinci Dönem 1523-1835

Birinci dönemde yazılmış olan Yunanca sözlüklerin (biri hariç) tamamı Osmanlı idaresinde bulunan Yunanistan dışındaki ülkelerde basılmış¹⁶ ve yabancılar tarafından

¹¹ Hristoforos Haralambakis, "Vizantina Leksika ke Grammatikes", *İstoria tis Ellinikis Glossas*, Ed. M.Z. Kopidakis, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis (MIET), Atina, 2010, s. 168.

¹² Haralambakis, *a.g.e.*, s. 168-169.

¹³ Georgios Babiniotis, *Leksiko tis Ellinikis Glossas*, Kentro Leksikologias, Atina, 2012, s. 2008.

¹⁴ Yorgos Papanastasiu, "Leksika tis Neas Ellinikis", *Egkiklopedikos Odigos ya tin Glossa*, Ed. Anastasios Fivos Hristidis, Kentro Ellinikis Glossas, Selanik (Thessaloniki), 2001, s. 189.

¹⁵ Perakis, *a.g.e.*, s. 43. Çağdaş Yunan sözlükçülüğünün gelişim dönemleri ile ilgili bu tasnif önerisi, bu alandaki en kapsamlı bilimsel çalışmalardan birini gerçekleştirmiş olan Perakis'e aittir ve onun çalışmasında son dönem 1974 yılı ile sınırlandırılmıştır.

¹⁶ *a.g.e.*, s. 43.

hazırlanmıştır. Sözlükbirimlerin tanımları yabancı dilde verilmiştir.¹⁷ Bu sözlüklerden önemli kabul edilen bazıları şunlardır:

Nocera piskoposu Guarino Favorino'nun *Mega ke Pani Ofelimon Leksikon* adlı sözlüğü 1523 yılında Roma'da basılmıştır. Lügatçe görünümündeki sözlükte sözlükbirimlerin tanımları arkaik bir Yunancada verilmiştir.¹⁸

17. yüzyıl Yunancasını yansıtan ve sözlükbirimlerinde Yunanca konuşma dilinin (halk dili) yanı sıra yabancı kelimeler de barındıran Ioannis Meursius'un 1610 yılında Lyon'da basılan *Glossarium Graeco-Barbarum* adlı sözlüğünün sözlüksel tanımları Latince idi.¹⁹ Gerasimos Vlahos'un 1659 yılında yine Venedik'te basılan *Thisavros tis Egkiklopedikis Vaseos Tetraglossos* adlı sözlüğü defalarca basılmıştı ve yaklaşık 14.000 temel sözlükbirimden oluşmaktaydı. Sözlük dört dilliydi ve çağdaş Yunanca olan sözlükbirimler Latince, İtalyanca ve eski Yunanca olarak açıklanmaktaydı.²⁰ Simon Portius'un 1635 yılında Paris'te basılan *Leksikon Latinikon, Romaikon ke Ellinikon* adlı sözlüğü çağdaş Yunanca, eski Yunanca ve Latince olmak üzere üç dilliydi.²¹ İtalyan Cizvit papazı Girolamo Germano'nun 1622 yılında Roma'da basılan *Vocabolario Italiano et Greco* adlı sözlüğü çağdaş Yunanca İtalyanca ilk iki dilli sözlük olma özelliği taşımaktadır.²²

17. yüzyılın en önemli sözlüklerinden birisi şüphesiz Fransız filolog Charles du Cange'nin 1688'de Lyon'da basılan ve 30 bin temel sözlükbirim içeren *Glosarium ad Scriptores Mediae et Infimae Graecitatis I., II.* adlı Yunanca Latince sözlüğüdür. Sözlük, Bizans ve Bizans sonrası döneme ait metinler için önemli bir kaynak kabul edilmektedir²³ ve ağırlıklı olarak Orta Çağ dönemi Yunancasını yansıtan halk edebiyatı metinlerine dayanmaktadır.²⁴ Sözlük çağdaş Yunanca, arkaik Yunanca ve Latince olmak üzere üç dillidir ve sözcüklerin geçtiği yazarların eserlerinden de alıntılara yer verdiği için günümüzde de başvurulan bir eser olma özelliği taşımaktadır.²⁵

Yeni çağdaş Yunanca sözlüklerin yazımı 18. yüzyılda da sürmektedir ancak bir önceki yüzyıla kıyasla daha az sayıda ve önemde sözlüğün hazırlandığı görülmektedir.²⁶ Bu dönemde hazırlanan sözlüklere Osmanlı idaresi altındaki Yunanların aydınlanması ve özellikle de genç neslin Yunancayı daha iyi öğrenmesine katkı sağlama işlevi yüklenmektedir.²⁷ Ancak Katolik mezhebinin yaygınlaştırılması ve Ortodoksları mezhep değiştirmeye yöneltme amacı da sözlük hazırlama nedenleri arasında sayılmaktadır.²⁸

18. yüzyıl sözlükleri arasında dönemi için öncü olarak nitelenen en önemli sözlük ise 1709 yılında Paris'te basılan Katolik rahip ve misyoner Alessio da

¹⁷ Papanastasiu, *a.g.e.*, s. 189.

¹⁸ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2008, Perakis, *a.g.e.*, s. 44.

¹⁹ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2008, Papanastasiu, *a.g.e.*, s. 189, Perakis, *a.g.e.*, s. 47.

²⁰ Perakis, *a.g.e.*, s. 52-53, Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2008.

²¹ Perakis, *a.g.e.*, s. 51, Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2009.

²² Papanastasiu, *a.g.e.*, s. 189, Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2009, Perakis, *a.g.e.*, s. 49.

²³ Yorgos Alisandratos, *Ta Leksika tis Neoellinikis, İstoria tis Ellinikis Glossas*, Ed. M.Z. Kopidakis, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis (MIET), Atina, 2010, s. 314.

²⁴ Papanastasiu, *a.g.e.*, s. 189.

²⁵ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2009, Perakis, *a.g.e.*, s. 63.

²⁶ Ksidopulos, *a.g.e.*, s. 325.

²⁷ Perakis, *a.g.e.*, s. 66.

²⁸ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2009.

Somavera'nın Yunanca İtalyanca ve İtalyanca Yunanca *Thisavros tis Romaikis ke Frangikis Glossas*, *İgun Leksikon Romaikon ke Frangikon* adlı sözlüğüdür.²⁹ Sözlük çağdaş Yunanca sözlükbirimlerin zenginliği, dönemin konuşma dilinden sözcüklere, deyimlere ve Yunancanın ağız ve lehçelerinden örneklere yer vermesi nedeniyle daha sonraki sözlük yazarları ve çağdaş Yunanca araştırmacıları için önemli bir başvuru kaynağı olmuştur.³⁰ Somavera'nın sözlüğü dışında 18. yüzyılda yayımlanmış daha az öneme sahip başka sözlükler arasında Georgios Konstantinos (1757), Georgios Ventotis (1790) ve Karl Weigel'in sözlüklerinden de söz edilebilir.³¹

1.3.2. İkinci Dönem 1835-1933

19. yüzyıl, (1821 Yunan İsyanı, ardından Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması gibi) yaşanan önemli tarihsel olaylar nedeniyle Yunan sözlükbilimi açısından çok önemli bir yüzyıldır.³² Yukarıda da sözü edilen iki dilli, üç dilli çağdaş Yunanca sözlükler, aslında sözlükçe ya da lügatçelerdir (glossary) çünkü Yunanca sözlükbirimlerin sözlüksel tanımları Yunanca yapılmamaktadır, Yunanca sözlüksel birimlerin bir ya da birden fazla yabancı dildeki (Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Slavca, Türkçe bazen de eski Yunanca) karşılıkları yazılmaktadır.³³ 19. yüzyıl başında yazılan sözlükler Yunanların başka milletlerle dilsel iletişimini sağlama gibi pratik ihtiyaçlara cevap vermelerinin yanında Yunanca öğrenmek isteyenler için bir başvuru kaynağı olmaları nedeniyle bilimsel amaçlara da hizmet etmekteydiler.³⁴

Sözlük yazımı, çağdaş Yunan Aydınlanmasının (Neoellinikos Diafotismos) önemli isimlerinden Adamantios Korais'i (1748-1833) de meşgul etmiştir. Bir ulusun ilerlemesinde sözlüğün önemine dikkat çeken Korais, 1828-1835 yılları arasında Paris'te yayımlanan *Atakta*³⁵ adlı çalışmasının özellikle ikinci, dördüncü ve beşinci cildinde bir çağdaş Yunanca sözlüğün hazırlanması sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili bir şablon oluşturmuştur.³⁶ Çalışması dilsel açıdan çok kayda değer görülse de sistematik bir sözlük niteliği taşımamaktadır.³⁷ Bununla birlikte Korais'in "sözlüğü" Yunancanın ilk betimleyici ve etimolojik sözlüğü olarak değerlendirilmektedir.³⁸

Skarlatos Vizantios'un inceleme konumuz olan 1835 tarihli sözlüğünden ve hazırladığı diğer sözlüklerden aşağıda söz edilecektir. Bu dönem içinde kayda değer

²⁹ Ksidopulos, *a.g.e.*, s. 325.

³⁰ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2009-2010.

³¹ *a.g.e.*, s. 2010.

³² Ksidopulos, *a.g.e.*, s. 325.

³³ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2010. Babiniotis, bağımsızlığını yeni kazanmış olan devlette kurumlar, idare, bilim, teknoloji gibi alanlara yönelik çeşitli kavramların Yunanca ifade edilme ihtiyacının Yunan aydınları ve yabancı dil öğrenen akademisyenleri iki dilli sözlükler hazırlamaya yönelttiğini ileri sürmekte ve Fransız F. Dehéque (1825), Alman J. Schmidt (1825-7), İngiliz Poppleton (1834), yine İngiliz R. Lowndes (1837) ve Fransız E. Legrand (1882) gibi yabancı aydın ve Helenistlerin ilk "betimleyici sözlüklerinin" de benzer ihtiyaçlara yanıt verdiğini belirtmektedir (Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2010).

³⁴ Perakis, *a.g.e.*, s. 89.

³⁵ Yunanca künye: *Άτακτα : Ήγουν παντοδαπών εις την Αρχαίαν και την νέαν Ελληνικήν γλώσσαν αυτοσχέδιον σημειώσεων, και τίνων άλλων υπομνημάτων, αυτοσχέδιος συναγωγή*, Εκ της Τυπογραφίας Κ. Εβεράρτου, 1-5 cilt, Paris, 1828-1835, <http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/0/1/a/metadata-39-0000424.tkl> (10.08.2017).

³⁶ Perakis, *a.g.e.*, s. 104.

³⁷ Alisandratos, *a.g.e.*, s. 314, Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2016.

³⁸ Ksidopulos, *a.g.e.*, s. 325.

diğer bazı sözlükler şunlardır: Isaac Lowndes'in *Modern Greek and English Lexicon* adlı sözlüğü 1837 yılında Londra'da basılmıştır. Sözlük, o zamana kadar yayımlanmış tüm çağdaş Yunanca sözlüklerden ve konuşma dilinden (fakat eski Yunancadan da) kelimelerin yer aldığı 52.000 Yunanca sözlükbirimden oluşmaktadır.³⁹ J. Schmidt'in *Neon Leksikon Prohiron Aplo-Ellinikon-Gallikon ke Germanikon* adlı sözlüğü 1838 yılında Leipzig'de basılmıştır.⁴⁰ Angelos Vlahos'un *Leksikon Ellinogallikon* adlı 30.000 sözlükbirim içeren sözlüğü 1871 yılında Atina'da basılmıştır. Sözlükte halk dilinden (dimotiki) ziyade üst değişke olan katharevusa sözcüklere yer verilmiştir.⁴¹ Bu dönem içinde Yunancanın bölge ağızlarından derlenen sözcüklerin yer aldığı çok sayıda ağız sözlüğü de yayımlanmıştır. Vizantios'un sözlüğünün 1835 yılında yayımlanmasını izleyen yıllarda halk dili mi yoksa üst değişke olan katharevusa⁴² mı devletin resmi dili olacak tartışmalarının (Dil Meselesi = Glossiko Zıtima) alevlenmesi nedeniyle 1933 yılına kadar kayda değer bir Yunanca sözlüğün ortaya çıkmadığı görülmektedir.⁴³

2. Skarlatos Vizantios ve Yunan Sözlükbilimindeki Yeri

Skarlatos Vizantios (1798-1878) yazarı olduğu üç farklı sözlükle Yunan sözlükbiliminde önemli bir yere sahiptir.⁴⁴ Kendisi, 1835 yılında Atina'da basılan ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını yeni kazanmış Yunanistan'da⁴⁵ hazırlanan ilk Yunanca sözlük olma özelliği taşıyan *To Leksikon tis Kath'imas Ellinikis Dialektu* adlı sözlüğün yazarıdır.⁴⁶ Sözlük ilk baskısının ardından genişletilerek 1857 ve 1874 yıllarında yeniden basılmıştır.

Sözlüksel makro ve mikro yapı bakımından sözlüğü incelemeyen önce Skarlatos Vizantios'u biraz daha yakından tanıyalım.

Vizantios, 1798 yılında o dönem Osmanlı İmparatorluğu'na bağılı olan Boğdan'ın Yaş (İasio) şehrinde doğmuş ve 1878 yılında Atina'da hayatını kaybetmiş Fenerli bir aydındır. Yunancayı çok iyi derecede biliyor olmasını Kuruçeşme Akademisi'nde⁴⁷ aldığı eğitime borçluymuştu. Babası, Boğdan sarayında voyvoda

³⁹ Perakis, a.g.e., s. 138-140.

⁴⁰ a.g.e., s. 141.

⁴¹ a.g.e., s. 149-150.

⁴² Katharevusa (καθαρεύουσα) 1976 yılına kadar Yunanistan'ın resmi dilidir. Katharevusa çağdaş Yunanca ve eski Yunancaya ait unsurları içinde barındıran, yazı dili işlevi görmüş ancak Romantizm akımının etkili olduğu 19. yüzyıl sonlarında edebiyatta da egemen olmuş yapay bir dildir. Bazen eski dile daha çok yaklaşmış (arhaizusa) bazen de konuşma diline yaklaşmıştır (apli katharevusa). Yunancada temiz ya da arı dil olarak anlaşılır çünkü bu dilin savunucularına göre yabancı diyalektik unsurlardan arındırılmış kabul edilmekteydi. Katharevusa eski Yunancaya öykünür ve eski Yunancanın gramerine ve sözdizimine dayanır, Herkül Millas, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar; Dil, Din ve Kimlikleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 36.

⁴³ Ksidopoulos, a.g.e., s. 326.

⁴⁴ Babiniotis, a.g.e., s. 2014.

⁴⁵ Yunanistan 25 Mart 1821 tarihinde Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandı ve uzun bir mücadelenin ardından Osmanlı Devleti 1829 Edirne Antlaşması ile Yunanistan Krallığının özerkliğini kabul etti. 1830 tarihli Londra Protokolü ile Yunanistan bağımsız devlet ilan edildi. 1832 yılı Mayıs ayında İngiltere, Fransa ve Rusya, Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından bağımsızlığının tanınmasını sağladılar, Nikos G. Svoronos, *Episkopisi tis Neoellinikis İstorias*, TO VİMA, Atina, 2015, s. 72-73.

⁴⁶ Alisandratos, a.g.e., s. 314, Ksidopoulos, a.g.e., s. 325.

⁴⁷ Kuruçeşme Akademisi İstanbul'da 1804 yılında kurulmuş ve Patrikhane'ye doğrudan bağılı olmayan bir Rum yüksekokulu idi ve Yunan ayaklanması başlayınca 1821 yılında kapatılmıştı. Kuruçeşme Akademisi eğitim anlayışı bakımından Fener Patrikhane Akademisi ile paralel bir çizideydi ve skolastik bir nitelik

Aleksandros Kallimahis'in üst düzey memuru olarak görev yapmaktaydı. 1821 yılında Yunan İsyanı'nın baş göstermesinin ardından sürgüne gönderilen voyvodanın ailesiyle Anadolu'ya geçer. 1830 yılında ise Yunanistan'a gelerek İçişleri ve ardından Eğitim Bakanlığı'nda danışman olarak ve Kutsal Sinod'da kraliyet komiseri olarak görev yapar. 1836 yılında kral naibiyle ters düşünce kamusal görevlerini bırakmak zorunda kalır. 1845 yılında tekrar devlet hizmetine dönerek ilköğretim okulları müdürlüğüne atanır ve ölümüne kadar kaldığı bu görevde eğitim alanında önemli hizmetleri olur.⁴⁸

Skarlatos Vizantios'un bu çalışmada ele alınan sözlüğü dışında, daha çok 1852 baskısı ile bilinen (1. baskı 1839) *Leksikon tis Ellinikis Glossis* adlı eski Yunanca - çağdaş Yunanca bir sözlüğü ve iyi derecede bildiği Fransızcadan çok sayıda yeni sözcüğün karşılığına yer verdiği *Leksikon Ellinikon ke Gallikon adlı* Yunanca -Fransızca (1846) bir sözlüğü daha bulunmaktadır.⁴⁹ Sözlük çalışmaları yanında İstanbul'u topografik, tarihî ve arkeolojik açıdan inceleyen üç ciltlik çok değerli bir eserinden de söz etmek gerekir.⁵⁰

Skarlatos Vizantios, kendi kendini yetiştirmiş bir sözlükçüdür ve dil konusundaki görüşleri ve hazırladığı sözlüklerle yaşadığı döneme damgasını vurmuş bir aydın olarak kabul edilir. Dilbilimci ve sözlük yazarı Babiniotis'e göre hazırladığı üç sözlük yayımlanmalarının ardından dil ve filoloji alanındaki çalışmalarda referans olmuş ve daha sonra hazırlanan sözlüklere kaynaklık etmiştir. Yine Babiniotis'in tespitlerine göre Vizantios'un profesyonel düzeyde sözlükbilim faaliyetleriyle meşgul olması ve yaşadığı dönemdeki yabancı dilde yazılmış büyük sözlükleri ve onların yanı sıra dil ile sözlük çalışmalarına ilişkin literatürü yakından biliyor olması, onun sözlüklerini daha sonraki çalışmalarda örnek alınacak noktaya taşımış ve eserleri Yunan sözlükbilim geleneğinin düzeyini de yükseltmiştir.⁵¹

2.1. Sözlüksel Makro Yapı Açısından 1835 Tarihli Sözlük

Sözlüğün giriş bölümünde (39 s.) Vizantios, sözlüğü yazma amacını, eski Yunanca öğrenen öğrenciler için yardımcı bir kaynak ortaya koymak şeklinde açıklamaktadır. Yazarın bu ifadesinden, inceleme konusu yaptığımız ve büyük önem atfedilen bu sözlüğün aslında onun gözünde aynı değeri taşımadığı anlaşılmaktadır. Eski Yunancadan övgüyle söz ederken uzun süreli esaretin,⁵² göçlerin ve yabancı kökenli dil unsurlarıyla etkileşimin kutsal emanet değerindeki bu dili tamamen yok

taşıyordu, Selçuk Akşin Somel, *Gayrimüslim Okulları Nasıl Azınlık Okullarına Dönüştü? Geçmişten Günümüze Azınlık Okulları: Sorunlar ve Çözümler Projesi Raporu*, c. 1, Tarih Vakfı, İstanbul, 2013, s. 29.

⁴⁸ Panagiotis Mullas, "Vizantios Skarlatos", *Elliniki Ekpedeftiki Egkiklopedia*, c. 2, Ekdotiki Atinon, Atina s. 374, "Vizantios Skarlatos", *Egkiklopedia Domi*, c. 4, Ekdosis Domi, Atina, s. 24.

⁴⁹ Yunanistan'da dilbilim çevreleri Vizantios'un 1835 tarihli Çağdaş Yunanca sözlüğü bilimsel birikim ve donanımına sahip olmasına rağmen geliştirmeyerek bütün enerjisini çok daha zahmetli bir çalışma olan eski Yunanca-çağdaş Yunanca ve Fransızca-Yunanca sözlüğün yazımına harcamasını bir kayıp olarak değerlendirmektedirler, Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2016.

⁵⁰ *İ Konstantinopolis i Perigrafı Topografiki, Arheologiki ke İstoriki tis Perionimu Taftis Megalopoleos ke ton Ekaterothen tu Kolpu ke tu Vosporu Proastion Aftis*, Atina 1. cilt, 1851, 2. cilt 1862, 3. cilt 1869.

⁵¹ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2014.

⁵² Vizantios'un esaretten kastı Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında geçen yıllardır. Yunan tarih yazıcılığında Osmanlı döneminden söz edilirken "esaret (δουλεία-dulia)" ya da "Türk boyunduruğu (τουρκικός ζυγός-turkikos zigos)" ya da "Türk idaresi (τουρκοκρατία-turkokratia)" ifadeleri sıklıkla kullanılmaktadır.

etmeyi başaramadığına vurgu yapmaktadır. Ona göre, eski Yunanca, Hristiyanlık inancının temelini oluşturmaktadır çünkü Kutsal Kitap bu dilde yazılmıştır, dinî ritüeller esnasında ve günlük dualarda bu dil kullanılmaktadır, Yunanlar için kadim ata dili üzerine çalışma yapmak ve onu yeniden canlandırmak kaçınılmazdır. Eski dili bilmeyen çağdaş dilde doğru ve düzgün bir şekilde yazma beklentisi içinde olamaz.⁵³ Onca yabancı unsur içeren, belli bir düzenden yoksun ve yerel ağızların kol gezdiği konuşma dilinin soyut, bilimsel, fizik ötesi düşünceleri ifade etmekte yetersiz olduğunu iddia etmektedir.⁵⁴ Vizantios, döneminin konuşma dili olan Yunancada bir düzeltme (diorthosi) gerektiği görüşündedir. Çağdaş Yunanca eski dile çok uzak değildir ve düzeltmeden kastı çağdaş Yunancayı eski Yunancaya yaklaştırmaktır.⁵⁵

Vizantios, Yunancanın yıllar içinde “esaret” nedeniyle gerilediğini bunun da dilde silinmesi zor izler bıraktığını belirterek⁵⁶ esaretin ayrılmaz yoldaşı cehaletin dili yozlaştırdığını ileri sürmektedir.⁵⁷ Önerisi dilin yabancı unsurlardan arındırılmasıdır ancak; bunu yaparken çok dikkatli olunması gerektiği uyarısında bulunarak Yunanca olan sözcüklerin de yanlışlıkla dilden atılması olasılığının bulunduğunu hatırlatmaktadır.⁵⁸

Yazar, sözlükte yer alan sözlükbirimlerin seçiminde hangi ilkelerin gözetildiğini önsözde şöyle anlatmaktadır:⁵⁹ Nadir ve sıra dışı olma özelliği taşıyan sözcüklerle, dilin söz varlığına ait görülmeyen sözcüklere yer verilmemiştir. Yabancı kökenli ve farklı dillerden gelen ve (onun düşüncesine göre) dili kirleten sözcükler sözlüğün sonunda ayrı bir liste hâlinde eklenerek bunların sözlüksel tanımları eski Yunanca ve Fransızca verilmiş ya da okuyucu Yunanistan’ın farklı bölge ağızlarında kullanımda olan başka bir sözcüğe yönlendirilmiştir. Bu alıntı sözcüklerden Yunancaya yerleşerek halk tarafından benimsenmiş ve başka sözcükler de türeterek dilden atılması olanaksız olanlar, önerilen eski Yunanca karşılıkları kabul görene kadar şimdilik kaydıyla sözlükte muhafaza edilmiştir. Sözcüklerin doğru imla ile yazılmasına dikkat edilmiştir. Sözlüksel anlamlar: gerçek ve temel anlam, mecaz anlam, nadir kullanılan yan anlam ve edebî ya da şiirsel anlam şeklinde sıralanmaktadır. Kulağa hoş gelmeyen (kakofoni oluşturan), söyleniş güçlüğü gösteren ya da alay konusu olan sözcüklere yer verilmemiştir. Sözlükbirimlerin etimolojisi yazarın öncelikleri arasında değildir ve sadece bazılarında etimolojik açıklamalar yer almıştır.⁶⁰

Sözlük sonunda yer adlarının yeni (güncel) ve eski karşılıklarının olduğu bir liste bulunmaktadır ve (önemli bir kısmı Türkçe olan) yabancı kökenli yer adlarının

⁵³ Skarlatos Vizantios, *a.g.e.*, (1.baskı), s. II.

⁵⁴ *a.g.e.*, s. VII.

⁵⁵ *a.g.e.*, s. X.

⁵⁶ *a.g.e.*, s. XIII.

⁵⁷ *a.g.e.*, s. XIV.

⁵⁸ *a.g.e.*, s. XVII, XIX.

⁵⁹ *a.g.e.*, s. XXX vd.

⁶⁰ Ancak sözlükte yer alan etimolojik açıklamalarda bilimsel ölçütlere dayanmayan ve dilbilimde “halk etimolojisi” (folk etymology, Yun. paretimologia) adı verilen, yanıltıcı benzerliklerden yola çıkarak sözcüklerin kökenini yanlış köklere dayandırma durumlarıyla karşılaşmaktadır, çünkü sözlüğün yazıldığı tarihte Yunanistan’da henüz bilimsel etimolojiden söz etmemiz mümkün değildir. Yunanistan’da bilimsel anlamda etimoloji ve dilbilim çalışmaları ülkede dilbilimin kurucusu kabul edilen Georgios Hatzidakis (1898-1941) tarafından başlatılmıştır, Babiniotis, *a.g.e.*, s. 2015.

Halk etimolojisi ile ilgili olarak bkz. Kerim Demirci, *Türkoloji için Dilbilim, Konular, Kavramlar, Teoriler*, Anı Yayıncılık, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2015, s. 156-158.

antik Yunanca yer adlarıyla değiştirilmesi önerilmektedir. Yazarın düşüncesine göre Yunanistan siyasi varoluşunu ne bulunduğu coğrafyaya ne de doğasına borçludur. Ülke, varlığını toprağın altındaki muhteşem arkeolojik kalıntılara, şanlı şehirlerinin ve antik ile yakın dönem kahramanlarının şanına ve ölümsüz evlatlarının yazdığı eserlere borçludur. Yunanistan'da hâlâ Nahiye, Cafer Ağa, Derviş Çelebi, İmam Çavuşu ve daha pek çok(ona göre) kakofonik, Yunancanın 24 harfiyle yazılamayan ve telaffuz edilemeyen yer adlarına tahammül gösterilebilir mi diye sormaktadır.

2.2. Sözlüksel Mikro Yapı Açısından 1835 Tarihli Sözlük

Sözlük, çağdaş Yunan dilinin üst değişkesi olan “katharevusa” ve halk dili olan “dimotikiden” 10 bin sözcük içermektedir. Sözlükbirimler alfabetik sırayla yer almaktadır ve sözcük türü belirtilmemektedir. Sadece sıfatlarda birinci tekil kişi verilmektedir ve fiillerin başında f. (Yun.p.) kısaltması ile sözcük türü ve geçişli olup olmama özelliği hakkında bilgi verilmektedir. Sözlükbirimlerin sözlüksel tanımları aşağıdaki örnekte de görülebileceği gibi çağdaş Yunanca, eski Yunanca ve Fransızca verilmektedir.⁶¹

<p>ΑΓΙΟΣ, α, ον. » Άγιος, ιερός. saint. ΑΓΙΩΣΥΝΗ » Άγιότης, άγιωσύνη. sainteté, θ. ΑΓΚΑΘΑΚΙ. » Άκάνθιον, άκανθίς. épinette, θ. ΑΓΚΑΪΘΙ (τό κέντρον μερικῶν φυτῶν). » Άκανθα, κέντρον. épine, θ. piquant §. (συνεκδ. τὸ τῆς μελίσσης). » Κέντρον. aiguillon. §. (ὡς ὄνομα γένους τῶν άγ κθωτῶν φυτῶν, περιλαμβάνει άπειρα εἶδη. ἰδίως δὲ ἠμπορεῖ να προσδιορισθῆ. Α. εἰς το » Ἡρυγγιον. éryngie, chardon roland (ou à cent têtes) και Β'. εἰς τὸ Άκρουδοῦσταν. ἰδ. τὴν λεξιν). §. (Γενικῶς κάθε τι ὅ,που</p>	<p>ἌΓΩΝΑΣ » Άγων. coude. ἡ άκρη τοῦ Άγωνος. » Ὀλίκρανον. cubitus. Κτυπῶ μέ τὸν Άγωνος. » Παρ(δι)αγκωνίζομαι, ὠ- λεκρανίζω, κυβιτιζώ. coudoyer, frapper (heurter pousser) du coude. ΑΓΚΩΝΗ. ἰδ. Άγωνάρι και Κώλη. ΑΓΝΑΝΤΙΑ, ἐκ. (ἐκ τοῦ) » Ἐναντία. ἰδ. Ἄν- τίκρυ. ΑΓΝΑΝΤΙΟΣ, α, ον. (ἐκ τοῦ) » Ἐναντίος. ἰδ. Ἄντικρυνός. ΑΓΝΩΡΙΣΤΟΣ, η, ον. » Ἀγνώως—ῶτος, ά- γνωσόμενος, άγνωστος. inconnu, incognito (Ἰ-αλ).</p>
--	--

Resim 1: Sözlüğün 3. sayfasından bir kesit.

Yukarıda da bahsedildiği gibi sözlüğün (1.baskı) ekler bölümünde, 345-376 sayfalar arasında bir yer adları eki bulunmaktadır. Toponomi çalışması için kaynak olabilecek nitelikteki ekte, Yunanistan ile Anadolu coğrafyası ağırlıklı olmak üzere Rusya, İtalya, Fransa, İran gibi farklı kıtalarda bulunan ülkelerden de güncel yer adları ve bunların antik dönemdeki söylenişleri verilmektedir. Sözlükteki yazılışları korunarak Türkçe yer adları için Ağrı Dağı, Aynalı Kavak, Ak Şehir, Ak Hisar, Yeni Şehir, Yenice, Yılanlı Dağ, Gâvur Köy, Güzel Hisar, Gül Şehir, Dağlı Çerkezköy, Derviş Çelebi, Dere Köy, Dolma Bahçe, Domuz Dağı, Eski Balat, İzmit, İznik, Kara Baba, Kara Hisar, Kestane Dağı Keçi Suyu, Kız Kulesi, Kütahya, Koca Balkan, Parmak Dağı, Pınar Başı, Çeşme, Çürük Deniz, Çekmece, Hasan Baba, Hasköy, Hüdavendigâr, Hünkâr İskelesi, Hırsız Çerkezköy örnek verilebilir.⁶²

⁶¹ Perakis, a.g.e., s. 135, Babiniotis, a.g.e., s. 2015.

⁶² Vizantios, a.g.e., s. 345-376.

ΧΙΡΣΙΖ - ΤΣΕΡΚΕΖΟΙ (αὐτοὶ εἶνε κυρίως οἱ)
 » Ζίχχοι. ἰδ. Τσερκέζοι.
ΧΙΣΣΑΡΙ (Τουρκ. σημαίνει φρεζύριον), γ. και
 φρ. (παραθαι.) τῆς Θρ. (εἰς τον Βόσπορον).
 » Ἐρμαϊον, Λαμακοπεϊον.
ΧΑΩΜΟΣ, β. τῆς Λοκρ. » Κνημι; (ἀφ' οὗ οἱ
 Ἐπικνημίδιοι Λοκροί).
HOGUES, ἀκρ. τῆς Νορμανθίας. » Ἰγρ-
 γία.
ΧΙΛΔΟΥΑΝ, π. τῆς Ἀσσυρ. » Ἀλβανία.
ΧΟΡΑΣΑΝ, ἐπ. τῆς Ἀσίας. » Ἀρι(ρεϊ)α (, φε-
 ρώνυμος τοῦ διατρέχοντος αὐτῆν ποταμοῦ).
 ἰδ. Ἐρι και Ἰράν. (Κατ' ἄλλους ἦ) » Παρ-
 θία ἢ Παρθυνη.
ΧΟΥΔΑΒΕΝΔΙΓΚΙΑΡ, ἐπ. τῆς (μικρᾶς) Ἀ-
 σίας. » Βιθονία.
ΧΟΥΝΚΙΑΡ - ΪΣΚΕΛΕΣΙ, παραθαι. τοῦ
 Θρακ. Βοσπόρου (πρὸς Ἀνατολάς). » Νυμ-
 φαιον.

ΧΟΥΣΙΣΤΑΝ, ἐπ. τῆς Περσ. » Σουστανή.
ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ, ν. τοῦ Αἰγ. πελάγους. » Λα-
 γούσσα.
ΧΡΥΣΟ, γ. τῆς Φωκ. » Κρίσσα (ἐταυτίζετο
 μετὴν Κιζρίαν ἰδ. Ξερὸ - πηγᾶδι).
ΧΡΥΖΟΒΙΤΣΑ, γ. τῆς Αἰτωλ. » Τείχιον.
ΧΩΡΑ. ἰδ Σουλτάν - χιτισσάρ.
ΨΑΡΑ, ν. τοῦ Ἰκαρ. πελάγ. » Ψύρα (ἦ) και
 Ψυρία, Ψυρά (τά).
ΨΗΛῆ, ν. τοῦ Ἄργολ. κολπου. » Ἐφυρα.
ΨΗΛΟΡΡΕΪΤΗ, β. τῆς Κρήτης. » Ἰδη.
ΨΩΜΑΘΕΙΑ, (μέρος και καλά πρὸς τὸ Δυ-
 τικονότιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως). » Ψαμ-
 μαθία και Ψαμμαθῆ (, διὰ τὴν ἀμμεν, τὴν
 ὁποίαν ἐπισωρεύει εἰς τὸν ἐκεῖ αἰγιαλὸν
 ὁ νότος. Πολλοὶ πιστεύουν ἀκόμην ὅτι ἡ λέ-
 ξις ἐσχηματίσθη ἀπὸ το Ὑψωμα Θεῶν,
 εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰ συ-
 ναξάρια ἀναλήψεως ἐνὸς παιδίου).

Resim 2. Sözlüğün “Yer Adları” ekinde bir kesit (s. 376)

Vizantios'un sözlüğü Yunan sözlükbiliminde tartışılmaz bir yere sahip olmakla birlikte sözlüğü hazırlarken gözettiği ilkeler ve dil konusundaki yaklaşımı sözlüğün zayıf noktasıdır ve eleştirisi konusudur.⁶³ Çağdaş Yunancanın, eski Yunanca gramer kuralları esas alınarak düzenlenmesi yönündeki görüşleri, halk dilinin bilimsel ve felsefi düşünceleri ifade etmekte yoksun olduğu tespiti, çağdaş dilbilimin ilkeleri ile bağdaşmaz. Dildeki yabancı öğelerin ayıklanması ve bunların Yunancanın söz varlığından atılması konusundaki önerisi sözlük, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından çok kısa bir süre sonra yazıldığı için milliyetçi dürtülerin ağır basması nedeniyle bir noktaya kadar hoş görülebilir. Ancak Yunanların edebiyatı, tarihi, dini, toplumsal ve kültürel yaşamı ile iç içe geçmiş **bakkalis**<bakkal, **baklavas**<baklava, **kavgas**<kavga, **menekses**<menekşe, **kefi**<keyif, **musafiris**< misafir, **hatiri** <hatır, **tembelis**<tembel gibi ve daha pek çok sözcüğün atılması Yunancanın kültürel geçmişiyle bağlarını zayıflatmaktan başka bir sonuç doğurmazdı.⁶⁴

2.3. Yunancanın Söz Varlığındaki Türkçe Alıntılar (Türkizimler)

Aksan, tarih boyunca yeryüzünün ülkelerinde yaşayan insan topluluklarının birbirleriyle ilgilendiklerini, savaşıklarını, ticaret, komşuluk, dostluk bağları kurduklarını ve bu temaslar sonucunda bu toplulukların dilleri arasında da yakınlaşmalar, etkilenmeler, alışverişler olduğunu belirterek "...genel dilbiliminde, bir dilin başka dillerin etkisi altında kalmadan yaşayamayacağı düşüncesi yerleşmiştir" tespitinde bulunmaktadır.⁶⁵

Başka bir dilden öge alma olarak bilinen ödünçleme, dilin her düzeyinde (sesbirim, sözcük, biçimbirim ve sözdizimi) görülebilir.⁶⁶ Ödünçleme süreci bir

⁶³ Perakis, a.g.e., s. 136-137.

⁶⁴ Perakis, a.g.e., s. 137.

⁶⁵ Doğan Aksan, *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual, İstanbul, 2004, s. 9.

⁶⁶ Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 199, Demirci, a.g.e., s. 363.

dilin zenginleşmesi ve söz varlığının yenilenmesine katkı sağlar. Gerçek bir ihtiyacı karşılayan ve alıntı yapan dilin fonolojik, morfolojik ve semantik sistemine uyum sağlayan ödünçleme sözcükler hem gereklidir hem de yararlıdır.⁶⁷ Alıntı yapılan dil ile alıntı yapan dilin farklı dil ailelerine ait olmaları durumunda, fonolojik farklılıklar alıntılanan sözcüklerin uyum sağlamalarını güçleştirir.⁶⁸ Ödünçleme süreci kaynak dilin hedef dile etki derecesi ve etki şekli konusunda da bize veri sağlar.

Dil ilişkilerinde, temasta bulunduğu dile daha çok unsur veren dillere *üst katman dilleri* denilirken, temasta bulunduğu dilden daha çok unsur alan dillere ise *alt katman dilleri* adı verilir.⁶⁹ Bu durumda Türkçe ile Yunancanın dil ilişkisinde (incelediğimiz dönemde) Türkçe egemen kültürün dili olduğundan Yunanca ile Türkçe ilişkisi üst katmansal ilişkidir.

Yunanca da dünyadaki diğer diller gibi söz varlığında başka dillerden çok sayıda alıntı sözcük barındırmaktadır.

Sözcüksel ödünçlemeler ya da alıntılar bir dilsel temasın varlığına işaret eder. Yunancanın tarihsel gelişimine bakıldığında Roma İmparatorluğu döneminde⁷⁰ Yunancaya çok sayıda Latince sözcük girdiği görülür.⁷¹ Ardından Slavlar ve Araplarla yaşanan çok yönlü kültürel ve dilsel etkileşim sonucu Slav dillerinden ve Arapçadan, daha sonra da sırasıyla İtalyanca ve Fransızcadan sözcük girişlerine tanık olunmuştur. Uzun bir zamana yayılan (4-5. yüzyıl) ve kronolojik olarak bakıldığında 14. yüzyıl ortalarında başlayan Yunanistan'daki Osmanlı hâkimiyeti döneminde⁷² Türkçe ile Yunanca arasında yaşanan dil ilişkileri sonucu Yunancaya önemli oranda Türkçe sözcük girişi olmuştur.⁷³ İngilizce ve Amerikan İngilizcesine⁷⁴ ait alıntı sözcükler Yunancanın söz varlığında önemli bir yer tutarken, Almanca, Rusça, İspanyolca gibi dillerin sözcük girişinin daha sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir.⁷⁵

Babiniotis'in *Etimologiko Leksiko tis Neas Ellinikis Glossas* adlı kapsamlı çağdaş Yunanca etimoloji sözlüğünde alıntı yapılan dillere göre oluşturulmuş Etimoloji

⁶⁷ Evangelos Petrunias, *Neoelliniki Grammatiki ke Singritiki Analisi*, Meros A. Theoria, University Studio Press, Selanik (Thessaloniki) 1993, s. 425.

⁶⁸ Petrunias, *a.g.e.*, s. 416.

⁶⁹ Demirci, *a.g.e.*, s. 362.

⁷⁰ Roma ordusunun M.Ö. 146 yılında Korent Muharebesinde Akha Birliği altında ittifak yapmış Yunanları yenilgiye uğratmasıyla Yunan coğrafyasında uzun yüzyıllar sürecek Roma hâkimiyeti başlar.

⁷¹ M.Ö. 2. yüzyıldan İmparator Heraklios dönemine kadar (M.S. 7. yüzyıl) sekiz yüzyıllık dönem içinde Latince'den askerî, idari ve hukuk alanını ilgilendiren çok sayıda sözcük Yunancaya girmiştir, Agapitos G. Tsombanakis, *Neoelliniki Grammatiki*, Kiriakidi, Selanik (Thessaloniki), 1998, s. 748.

⁷² Günümüz Yunanistan topraklarında Osmanlı hâkimiyeti Meriç kenarındaki Dimetoka'nın 1361 yılında alınmasıyla başlar ve güneyde 1461 yılında Mora (Peloponisos) yarımadasının fethi ile tamamlanır, Levent Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)", *Türkler*, 9. cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 187.

⁷³ Türklerin devlet otoritesi kurarak aşamalı olarak Yunan coğrafyasının tamamını fethetmeleri sonucu egemen oldukları topraklarda hâkim kıldıkları yeni yaşam biçimi doğal olarak dilsel etkiler de yaratmış ve egemen durumdaki Türk kültürüne ait çok sayıda sözcük günlük iletişim ihtiyaçlarını karşılamak üzere Yunancanın söz varlığına yerleşmiştir, Tsombanakis, *a.g.e.*, s. 793.

⁷⁴ II. Dünya Savaşına kadar İngilizce alıntılar dilsel ve coğrafi açıdan İngiltere kaynaklıdır. Savaş sırasında ve daha sonra İngilizce etkisi büyük ölçüde, dünya genelinde de olduğu gibi coğrafi olarak ABD kaynaklıdır. ABD'nin bilim, teknoloji ve ekonomik gelişme alanında dünya sahnesinde boy göstermesi Amerikan İngilizcesinin özelliklerini taşıyan yeni öğelerin (neologism) girişini hızlandırmıştır, Tsombanakis, *a.g.e.*, s. 785.

⁷⁵ Tsombanakis, *a.g.e.*, s. 747.

Ek'inde (Etimologiko Parartima) 444 İngilizce, 519 Fransızca, 867 İtalyanca ve 630 Türkçe alıntı sözcük yer almaktadır.⁷⁶ Türkçe dışındaki diğer Balkan dillerinden Yunancaya geçen sözcüklerin düşük düzeyde olması dikkat çekicidir. Örneğin Arnavutçadan sadece 23 alıntı sözcük kaydedilmiştir.⁷⁷

Yunancadaki Türkçe alıntılar konusu Yunanistan'da popüler bir araştırma alanı olma özelliğini korumaktadır ve bu konuda oldukça zengin bir literatür oluşmuştur.⁷⁸ Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda Türkçe alıntılar biçim bilim, anlam bilim, kökenbilim ve toplum dilbilim açısından ele alınmaktadır. Yunancadaki Türkçe alıntılar kaç katmana ayrılabilir, yani dilsel temas hangi dönemlerde söz konusu olmuştur sorusu akla gelebilir. Türkçe ile Yunancanın dilsel teması 11. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür.⁷⁹

Türkçe alıntılar konusunu ele alan çalışmalarda yer alan nicel verilere bakıldığında araştırmacıların Yunancanın Türkçeden aldığı ödünç sözcüklerin sayısı konusunda çelişkili rakamlar verdiği görülmektedir. Babiniotis'in yukarıda sözü edilen *Etimologiko Leksiko tis Neas Ellinikis Glossas* adlı etimoloji sözlüğünde Türkçe alıntılarının sayısı 630'dur. Spironis, *Ti Den İne Elliniko stin Elliniki Glossa? Ta Turkika sti Glossa pu Milame* adlı eserinde (s. 13) yaklaşık 2500 Türkçe alıntıdan ve 7000 Türkçe kökenli Yunanca soyadından ve (onun ifadesiyle) sayılamayacak kadar çok Türkçe yer adından söz etmektedir. Yunancadaki Türkçe kökenli soyadları ile ilgili çalışmasında Tombaidis⁸⁰ etimolojik olarak Türkçeye dayanan 5000 dolayında Yunanca soyadından söz ederek kısmen de olsa Spironis'i doğrulamaktadır. Giagkulis, *İ Turkikes Leksis tis Kipriakis Dialektu-Kıbrıs Diyalektinde Türkçe Sözcükler* başlıklı çalışmasının ön sözünde Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe alıntı sözcüklerin sayısını 2795⁸¹ olarak vermektedir. Dimasi ve Nizam, *To Kino Leksilogio tis Ellinikis ke Turkikis Glossas*, başlıklı çalışmalarında Yunanca ve Türkçenin ortak sözcüklerini belirlemeye çalışarak her iki dilin birbirinden aldığı sözcükleri kavram alanı ve sözcük türü temelinde tasnif etmektedirler ve

⁷⁶ Georgios Babiniotis, *Etimologiko Leksiko tis Neas Ellinikis Glossas, İstoria ton Lekseon*, Kentro Leksikologias, Atina, 2010, s. EP [Etimologiko Parartima] 2-4, s. EP5-8, EP9-14, EP15-18.

⁷⁷ Tsombanakis, *a.g.e.*, s. 791, Babiniotis (2010), *a.g.e.*, s. EP 19.

⁷⁸ Panagiotis Kiranudis, *Morfologia ton Turkikon Danion tis Ellinikis Glossas [Yunancadaki Türkçe Alıntuların Morfolojisi]* Instituto Neoellinikon Spudon, Selanik (Thessaloniki), 2009, Stavros I. Spironis, *Ti Den İne Elliniko stin Elliniki Glossa, Ta Turkika sti Glossa pu Milame [Yunancada Yunanca Olmayan Ögeler Nelerdir? Konuştuğumuz Dildeki Türkçe Sözcükler]*, Taki Mihala Yay., Atina, 1996, Maria Dimasi; Ahmet Nizam, *To Kino Leksilogio tis Ellinikis ke Turkikis Glossas [Yunanca ve Türkçenin Ortak Söz Varlığı]*, Kiryakidi Yay., Selanik (Thessaloniki), 2004, I.T., Pambukis, *Turkiko Leksilogio tis Neas Ellinikis [Çağdaş Yunancanın Türkçe Sözcükleri]*, c. 1 (Ed.) K.G. Kasinis, Papazisi Yay., Atina, 1988, Vasilis Orfanos, *Leksis Turkikis Proelevisis sto Kritiko İdioma [Girit Ağzındaki Türkçe Kökenli Sözcükler]*, Vikelea Dimotiki Vivliothiki, İraklia, 2014, Konstantinos G. Giagkullis, *İ Turkikes Leksis tis Kipriakis Dialektu -Kıbrıs Lehçesinde Türkçe Sözcükler*, Vivliothiki Kiprion Laikon Piiton No: 63, Lefkoşe, 2003, Konstantinos Kukkidis, *Leksilogion Ellinikon Lekseon Paragomenon ek tis Turkikis [Türkçeden Türetilen Yunanca Sözcükler]*, Eteria Thrakikon Meleton, Atina, 1960.

⁷⁹ Günay Karaağaç, *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*, Akçağ Yayınevi, Ankara, 2015, s. 115, Kiranudis, *a.g.e.*, s. 51.

⁸⁰ Dimitrios Tombaidis, *Ellinika Eponimia Turkikis Proelevisis [Türkçe Kökenli Yunan Soyadları]*, Epikerotita Yay., Atina, 2002.

⁸¹ Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 117. Karaağaç Giagkulis'in çalışmasının 1994 baskısına atıfta bulunarak Kıbrıs Rumcasında yer alan Türkçe alıntıları 1520 olarak not etmektedir ancak Giagkulis güncellediği 2003 tarihli yeni baskıda Türkçe alıntılarının sayısını 2795'e çıkarmaktadır.

Yunancadaki Türkçe alıntılar, sözcük türüne göre 834, kavram alanına göre 906 olarak verilmektedir.⁸² Kiranudis, çalışmasında yararlandığı Selanik Aristoteles Üniversitesi Filoloji Fakültesi Dilbilim Bölümü tarafından 1970-1980 yılları arasında oluşturulan Türkizmler Arşivi'nin 5.600 Türkçe alıntı içerdiğini belirtmektedir. Bunlardan 3.700 (%66) sözcük doğrudan alıntıdır. Türkçe alıntı bir sözcükten türetilmiş ya da Türkçe bir köke dayanan bileşik sözcüklerin sayısı ise 1900 (%44) olarak not edilmektedir.⁸³ Araştırma verilerine, araştırma tarihindeki Yunanca sözlüklerin ve Yunancadaki Türkçe alıntıları konu alan çalışmaların taranması sonucu ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Yunancanın söz varlığındaki Türkçe alıntıları eksiksiz ve art zamanlı (diyakronik) bir incelemeye tabi tutmak kolay değildir.⁸⁴ Türkçe alıntılar konusu çok kapsamlı bir araştırma alanıdır ve şüphesiz Yunanistan dışında da çalışmalara konu olmuştur.⁸⁵ Türkçe ile Yunancanın dil etkileşimi sonucu Türkler ve Yunanların birlikte yaşadıkları pek çok bölgede Türkçeden Yunancaya yönelik yoğun bir sözcüksel ödünçlemeye tanık olunmuştur. Ancak Türk kültürünün etkisinin erken başladığı iç ve doğu Anadolu (ör. Kapadokya) bölgelerinde egemen kültürü temsil eden dil olarak Türkçeden sadece sözcük düzeyinde değil sesbilim ve biçim bilim (ör. yapım ekleri) düzeyinde de ödünçlemelere tanık olunmaktadır.⁸⁶

2.4. Sözlükte Yer Alan Türkçe Alıntılar

Vizantios, incelediğimiz sözlüğün 325-344 sayfaları arasında “Atılması Gereken Farklı Dillerden Sözcükler”⁸⁷ başlıklı ek bölümde, Yunancanın söz varlığında yer alan ancak sözlüğün ana bölümüne dâhil etmediği ve dilden atılmasını önerdiği yabancı kökenli sözcüklere yer vermektedir.

⁸² Dimasi- Nizam, *a.g.e.*, s. 261-262. Burada bir çelişki olduğu görülmekle birlikte bu rakamlara ilgili sayfalarda yer alan tablolardaki sayı değerlerinin toplaması yapılarak ulaşılmıştır. Sözcük türü olarak adların (isimlerin) % 89'la ilk sırada yer aldığı, diğer sözcük türlerinden sıfat, fiil, adlanmış sıfat ve ünlemlerin ise her birinin %3 dolayında kaldığı görülmektedir (s. 261). Çalışmada (s. 262) Yunancanın söz varlığındaki Türkçe alıntılarının kavram alanlarına göre sayısı 906 olarak verilmiştir. Sayısal dağılım ile yüzdeler şöyledir: İnsan 300 (%32), İdare/Teşkilat 64 (%7), Bitki 35 (%4), Hayvan 20 (%2), Gıda/Besin 108 (%12), Malzeme 61 (%7), Eşya 193 (%21), Mekân 61 (%7), Ünlem 24 (%3), Hava Koşulları 7 (%1), Ulaşım Araçları 5 (%1), Anlayış/Yargılar 20 (%2), Tasnif Dışı Sözcükler 8 (%1).

⁸³ Kiranudis, *a.g.e.*, s. 41-42.

⁸⁴ *a.g.e.*, s. 51.

⁸⁵ Karaağaç, (*a.g.e.*, s. 116'da) Yunancadaki Türkçe alıntılardan ilk söz eden ve bunları listeleyen araştırmacının Franz Miklosich (1813-1891) olduğunu not etmektedir. Konu ile ilgili olarak Türkiye'de yapılmış bir tez çalışması (Evangelia Ahladi, *Ödünçleme Süreci ve Dilbilgisel Görünümleri: Türkçe ve Yunancada Ödünçlemeler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998 ve yakın zaman önce yine Türkiye'de yayımlanmış kapsamlı bir sözlükten söz edilebilir (Lindita Latifi Khanari, *Balkan Dillerindeki Ortak Türkizmalar Sözlüğü*, Pamukkale Üniversitesi Yayınları No: 30, Denizli, 2015). Balkan dillerindeki Türkçe alıntılar konusu her bir Balkan dili için ayrı ayrı çalışmalara da konu olmuştur. Örneği Vesela Krsteva, *Tilkoven Reçnik na Turtsizmite v Bilgarskiya Ezik*, Sofya, Skorpio, 2003, M. Türker Acaroğlu, *Türkçeden Bulgarcaya Geçen Kelimeler Sözlüğü*, Trakya Üniversitesi Yayınları No: 175, Edirne, 2016, Abdullah Şkaljić, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*, Svjetlost Press, Sarajevo, 1966, Tahir Dizdari, *Fjalor i orientalizmave*, Tiranë, 2005.

⁸⁶ Geoffrey Horrocks, *Ellinika, İstoria tis Glossas ke ton Omiliton tis*, Çev. Melita Stavru, Maria Tzeveleku, Estia Yay., Atina, 2014, s. 545.

⁸⁷ Παράρτημα, περὶ τῶν τὰς ἐκφυλλοφορητέας ἐτερόγλωσσους λέξεων.

18. yüzyıl sonlarında, aralarında Adamantios Korais'in de yer aldığı Aydınlanmacıların savunduğu ilkelerden biri de dilde arılaştırmadır.⁸⁸ Aydınlar yeni kurulacak ulus devletin Türkçe, İtalyanca, Latince ve başka yabancı unsurları dilden atmayı öncelikli hedefleri arasına alması gerektiğini savunmaktadır.⁸⁹ Vizantios bağımsız Yunanistan sınırları içinde hazırlanan bu ilk sözlük⁹⁰ çalışmasında bu düşüncelerden hareketle, dilbilim ilkeleriyle pek de bağdaşmayan bir anlayışla alıntı sözcükleri sözlüğün ana gövdesinden ayırarak ayrı bir ek bölüm oluşturma yoluna gitmiştir.⁹¹ Bu “Ek Bölümde” Türkçe dışında Latince, İtalyanca ve Fransızcadan da sözcükler yer almaktadır.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ,

ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΤΑΣ ΕΚΦΥΛΑΟΦΟΡΗΤΕΑΣ ΕΤΕΡΟΓΛΩΣΣΟΥΣ ΛΕΞΕΙΣ.

<p> ΑΓΙΖΟΤΙ. • Ἐμπόρευμα. amorce. θ. ΑΓΙΑΖΙ. ἰδ. Ἐξίσταρον καὶ Ἠάχνη. ΑΓΙΑΡΑΪΖΩ, ῥ. μετ. ἰδ. Ἐλαχιάζω. ΑΪΣΕ. ἰδ. Ἀχιδε. ΑΑΑΙ. • Πομπή. Θρησκός; (κιν. τῶν νικη- των. cortège, marc.e, θ. pompe, θ. pro- cession. κινῶν ἄλλι. • Πομπὴν πέμπω. • Θρησκῶν κατὰ γῶ. marcher en proces- sion, faire son entrée solennelle. ΑΔΑΡΓΑΡΩ, ῥ. μετ. καὶ ἄμ. ἰδ. Ἀνοίγω καὶ Ἐελακρῶνω ΑΔΙΚΟΝ (γρῶμα) ἰδ. Κόκκινον. ΑΔΙΣΒΕΡΪΣΙ. • Δεσληφία καὶ ἀψοδοσία </p>	<p> ΑΝΤΕΡΪ (ἑρθ. Ἐνταρὶ, φόρημα Ἀσιατικῶν, ἴσως ὁ) • Κάνδης; (τῶν Περσῶν), χειριδῶ- τος χιτῶν. habit Turc. ΑΝΤΖΑ (κυρ. το ὑπεκάτω τοῦ γυνάτος καί- λεν. ἢ λέξις ἦτον ἐν χερσὶ καὶ εἰς τοὺς χερ- νεὺς ἀκόμη τοῦ Εὐσταθίου. • Τὴν ἀγκύλην, κατὰ τοὺς παλαιούς, τὴν περὶ τὰς ἰγνῶας, ἦν τινεὶ ἄνταν ἢ Ἀνζαν φασίν. • li. ψ). • Ἰγνῶς καὶ ἰγνῶα, ἀγκύλη. jarret. §. (κσταχρ. δε καὶ τὸ παχὺ τῆς κνήμης). • Γαστροκνημῖς, γαστροκνημιῶν καὶ γαστρο- κνημῖς mollet, le gras de la jambe. ΑΝΤΖΟΙΑ (εἶδος σαρδέλλας). • Ἄουσι (εἶνε </p>
---	--

Resim 3. Sözlüğün yabancı kökenli sözcüklerin yer aldığı ekinden bir kesit (s. 325)

Sözlükte yer alan Türkçe alıntılar ya da Türkizmler ek bölüm taranarak tarafımızdan tespit edilmiştir. Ayrıca sözlüğün ana bölümü de taranarak yazarın “yeri doldurulamaz” gördüğü için atılmasını önerdiği sözcükler içine dâhil etmediği Türkçe alıntılar da belirlenip oluşturulan tabloya eklenmiştir.⁹² İnceleme konusu sözlük 1835 yılındaki ilk baskısının ardından genişletilerek 1857 yılında yeniden basılmış ve 1874 yılında sınırlı düzeyde ilaveler içeren bir tıpkıbasım daha yapılmıştır. İkinci baskıdaki alıntılara ait olan ek de taranmış ve 1. baskıda bulunmayan ve ilave edilen 25 Türkçe alıntı tespit edilerek tabloya (parantez içinde yıl bilgisi verilerek) eklenmiştir. Türkçe

⁸⁸ Babiniotis, *a.g.e.*, s. 20.

⁸⁹ Georgios Babiniotis, *Elliniki Glossa, Parelthon, Paron, Mellon*, TO VIMA, Atina, 2015, s. 70.

⁹⁰ Alisandratos, *a.g.e.*, s. 314.

⁹¹ Vizantios, milliyetçi dürtülerle hareket ederek çağdaş Yunancanın yabancı kökenli sözcüklerden arındırılması ve çağdaş Yunancanın süreç içinde kaydettiği gelişmeleri bir kenara bırakarak eski Yunancanın normlarına evrilmesi gerektiği düşüncesinin hararetili savunucularındandır, Ksidopoulos, *a.g.e.*, s. 325.

⁹² Vizantios'un Türkçe alıntı olmalarına rağmen atılması gerekenler listesine dâhil etmediği ve sözlüğün ana bölümünde muhafaza ettiği 14 sözcük belirlenmiştir. Bunlar: **pazari** < pazar, **fistiki** < fıstık, **flitzani** < fincan, **raki** < rakı, **kamburis** < kambur, **kuvas** < kova, **tsuvali** < çuval, **salvari** < şalvar, **leleki** < leylek, **timari** < tımar, **mantili** < mendil, **susami** < susam, **tagini** < tayın, **tagintzis** < tayıncı sözcükleridir.

alıntıların sıralandığı tabloda sözcükler Yunanca karakterlerle sözlükte geçen şekliyle, köşeli parantez içinde transkripsiyonları ve kaynak dil Türkçedeki karşılıklarıyla yazılmıştır, ör. **αγιάζι** [ayazi]< ayaz, **αλισβερίσι** [alisverisi]< alışveriş, **αχούρι** [ahuri]< ahır, **γιουρούσι** [yurusi]< yürüyüş.

Sözlükte geçen Türkçe alıntılara verilen Yunanca karşılıklar tek tek kontrol edilmiştir çünkü alıntı sözcüklerin önemli bir bölümü kaynak dil Türkçede çok anlamlı sözcükler olduğundan alıntının Yunancaya temel anlamıyla mı yoksa yan anlamıyla mı geçtiği belirlenmeye çalışılmıştır. Tabloda, Türkçe anlamda karışıklığa neden olmamak için sözcüğün yanında ek açıklama yapılmış ya da sıklıkla dipnot verilmesi yoluna gidilmiştir. Alıntı söz temel anlamı dışında Yunancaya geçmişse, Türkçe sözlükteki kaçınıcı anlamıyla geçtiği bilgisi (dipnotta rakamla) verilmiştir. Vizantios'un sözlüğünde yer alan herhangi bir Türkçe alıntı için verilen Yunanca karşılığın Türkçede teyit edilemediği durumlar da dipnotta açıklanmıştır.

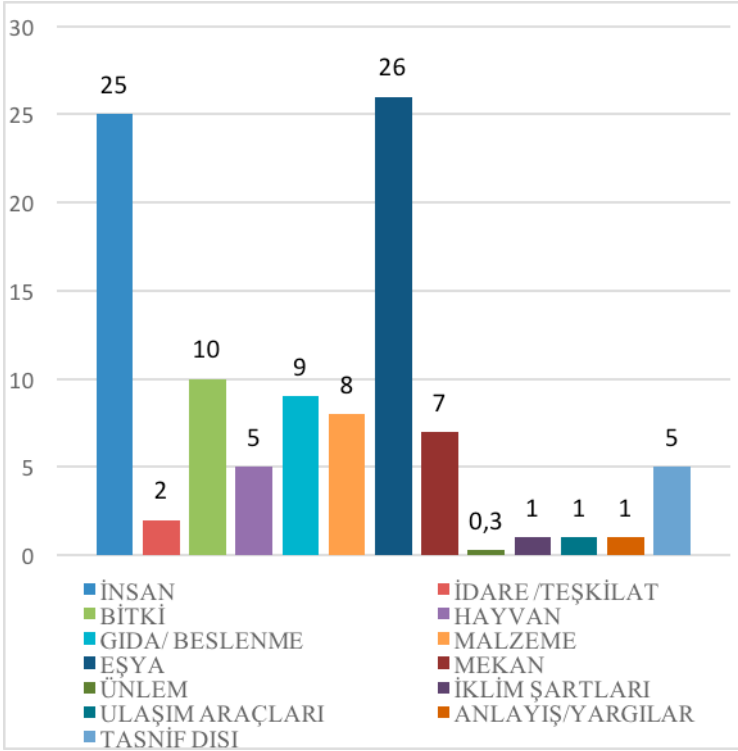
Yunancanın söz varlığında yer alan Türkçe alıntılarının Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra yıllar içinde bu sözcüklerin kullanıldıkları iletişim durumlarının ortadan kalkması ve uygulanan dil planlaması sonucu önemli oranda kullanımdan düştüğü yadsınamaz.⁹³ Ancak inceleme konusu sözlükte tespit ettiğimiz Türkçe alıntılarının büyük bir kısmı (sözlüğün 1835 yılında basıldığı göz önünde bulundurulursa), aradan geçen 180 yılı aşkın süreye rağmen günümüz Yunanca sözlüklerinde sözlükbirim olarak yerini korumaktadır. Yunanca, bu sözcüklerin önemli bir bölümünü türettiği yeni sözlerle (neologism) veya eski Yunancadan aldığı sözlerle ikame etmeye çalışmıştır. Fakat sözlü iletişimde ve yazılı anlatımda bile Türkçe kökenli sözcükler hala önemini korumakta ve çağdaş Yunanca sözlüklerde yer bulmaktadır. Kullanımdan düşmeyerek Yunancanın güncel söz varlığında tutunmuş 310 dolayında Türkçe kökenli sözcük tabloda (*) işareti ile gösterilmiştir.

Sayıları 581 olan sözlükteki Türkçe alıntılar aşağıda yer alan tabloda görüldüğü şekilde 13 farklı kavram alanına göre kategorize edildi. Kavram alanlarını oluştururken Dimasi-Nizam'ın Türkçe ve Yunancanın ortak söz varlığına ilişkin çalışmasından yararlanıldı. İnsan kavram alanına; vücut, yaş, hastalık, hâl, hareket, davranış, ilişkiler, kişisel özellikler, durum, meslek ve meşguliyetler ile ilgili sözcükler dâhil edildi. İdare /teşkilat kavram alanına; kamu otoritesi, sosyal, dinî, siyasi ve askerî terminoloji ile ilgili sözcükler alındı. Eşya kavram alanına ise giysi, müzik aletleri, araç gereç, mobilya gibi sözcükler alındı. Burada yer alan kavram alanlarından herhangi birine dâhil etmekte tereddüt yaşanan sözcükler (ör. renk adları, günün belli vakitleri, soyut kavramlar vs.) ise tasnif dışı olarak kaydedildi. Tabloda parantez içindeki rakamlar [ör. **αραμπατζής** [arambatzis]< arabacı *(1)] kavram alanlarına işaret etmektedir.

⁹³ Horroks, *a.g.e.*, s. 545.

1	İNSAN	145	%25
2	İDARE/TEŞKİLAT	13	%2
3	BİTKİ	60	%10
4	HAYVAN	27	%5
5	GIDA/BESİN	53	%9
6	MALZEME	49	%8
7	EŞYA	150	%26
8	MEKAN	41	%7
9	ÜNLEM	2	%1<
10	İKLİM ŞARTLARI	5	%1
11	ULAŞIM ARAÇLARI	4	%1
12	ANLAYIŞ VE YARGILAR	7	%1
13	TASNİF DIŞI	25	%5

Tablo 1: Sözlükte geçen Türkçe alıntılarının kavram alanlarına göre yüzdelik dağılımı

Grafik 1: Türkçe alıntılarının kavram alanlarına ilişkin verilerinin grafikte gösterimi

Türkçe alıntılarının kavram alanlarına göre kategorize edilmesi sırasında tereddüt yaşanan sözcükler olmuştur. Yukarıdaki tabloda yer alan verilerden anlaşıldığına göre “insan” ve “eşya” kavram alanına giren sözcükler yüzde olarak çoğunlukta onları

“bitki” ve “besin/gıda” kavram alanı izlemektedir. Sözlükte belirlediğimiz Türkçe alıntılar başka araştırmalar için değerlendirilebilecek bir ham veri işlevi görebilir. Türkçe alıntılarının Yunancada sergilediği fonetik, semantik ve morfolojik değişiklikler ayrı çalışmalara konu olabilecek kapsamdadır.⁹⁴ Bu nedenle aşağıda bazı genel tespitlerde bulunmakla yetineceğiz.

Tabloda yer alan Türkçe alıntı sözlerden bazılarının etimolojisi belirsizdir. Örneğin **giuvetsi** < güveç, sözcüğünün etimolojisini Yunanca sözlükler Türkçeye dayandırırken,⁹⁵ sözlükten kontrol ettiğimizde “kökü belli değildir” ifadesiyle karşılaşmaktayız.⁹⁶ Böyle durumlarda Yunanca etimoloji sözlükleri esas alınarak alıntı Türkçe olarak kabul edilmiştir.

Sözlükte belirlenen Türkçe alıntılar arasında Türkiye Türkçesinde büyük ölçüde kullanımdan düşmüş sözcüklerin sayısı oldukça fazladır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: **vekihartzis** <vekilharç (kesedar), **garmbis**<garbi (güneydoğu rüzgârı), **yatagani**<yatağan (uzun savaş bıçağı), **gerizi** <geriz (lağım), **giulupdani** <gülubdan (küçük kap), **iltizami** <iltizam (kesenek), **kazevi**<kazevi (büyük sepet), **kaltankanati** <kartalkanat (kaput), **karnambiti** <karnabit (karnabahar), **kuulutzes** <kutluca (orman adaçayı), **mameletzis** < muameleci (tefeci), **matrapazis** <madrabaz, **merameti** <merâmet (tamirat), **meterizi**< meteriz (siper), **mukalitis** <mukallit (taklitçi), **murtesengi** <mürdesenk (doğal kurşun), **batalmatzis**< beytülmalcı (devlet hazinesine bakan kimse), **nisandiri** <nişandır (amonyak), **payivandi**< payvend (köstek), **rezes** <reze (menteşe), **siltis** <şilte (döşek veya minder), **tzanfesi** <canfes (kumaş), **tzelepiz** <celep (kasaplık hayvan ticareti yapan kimse), **tsasitis** <çaşıt (casus).

Sözlükte, bitki kavram alanında gösterilen çok sayıda çiçek ve süs bitkisi adı geçmektedir. Ör. **abdilezi** <habbüleziz, **zambaki** <zambak, **getze -sefas** < gece sefası, **saksi –giuzeli** < saksı güzeli, **sarisabri** <sarisabır, **fulbahari** <fulbahar, fulbahri. Bazı kuş adları da dikkat çekmektedir. Ör. **saka kusu** < saka kuşu, **karambataki** <karabatak, **karga** < karga, **kartali** <kartal, **turna** <turna, **kirkinezi** <kerkenez.

Çok sayıda Türkçe alıntı sözcüğün aynı kökten türemiş ögelerine de yer verildiği görülmektedir. Ör. **arambas** <araba, **arambatzis** <arabacı, **duvari**< duvar, **duvartzis** <duvarcı, **zaifis** <zayıf, **zaifliki** <zayıflık, **iltizami** <iltizam, **iltizamtzis** < iltizamcı, **kavgas** <kavga, **kavgatzis** <kavgacı, **kavurdizo** <kavurmak, **kavurmas** <kavurma, **kavurdizma** <kavurma yapma, **kalailadizo** <kalaylamak, **kalailadizma** <kalaylama, **kambura** <kamburluk, **kamburis** <kambur (kişi), **kamburiazo** <kamburlaşmak, **kembapi**< kebab, **kembaptsis** <kebabçı, **madeni** <maden, **madentzis**< madenci, **bayraki** <bayrak, **bayraktaris** <bayraktar, **mufluzevo** < müflis durumuna düşmek, iflas etmek, **mufluzis** <müflis, **mufluzluki** <müflislik, **bakalis** <bakkal, **bakaliko**< bakkal dükkânı, **bogya**< boya, **bogyatzis** <boyacı, **budalas** <budala, **budalaliki** <budalalık, **oguri** <uğur, **ogurlidikos** <uğurlu, **pasturma** <pastırma, **pasturmatzis** <pastırmacı.

Vizantios’un sözlüğü hazırladığı tarihte (1835) Yunancanın söz varlığında çok daha fazla Türkçe alıntı bulunması yüksek bir olasılıktır. Örneğin idare ve teşkilat

⁹⁴ Bu konuda Türkçe ve Yunancayı içine alan bir çalışma için Ahladi’nin yukarıda sözü edilen eserine göz atılabilir. Bkz. dipnot 85.

⁹⁵ Babiniotis (2010), *a.g.e.*, s. 302.

⁹⁶ Kubbealtı Lügati, <güveç> maddesi, <http://lugatim.com/s/g%C3%BCve%C3%A7> (27.08.2017).

kavram alanına giren ve başka kaynaklarda rastladığımız⁹⁷ **pasas**< paşa, **haratsi** <haraç, **veziris** <vezir, **kadis** <kadı, **fetvas**< fetva, **sultanos** <sultan, **kotzambasis** <kocabaşı, **vakufi**< vakif, **mukatas** <mukata, **firmani**< ferman, **hotzeti** <hüccet, **konaki** <konak, **sumbasis** <subaşı, gibi Türkçe sözcüklere yer verilmemiş olmasını Vizantios'un bilinçli bir tercihi olarak görmek gerekir.

2.4.1. Türkçe Alıntıların Ses Biçim Değişimleri

Yunanca, Türkçe alıntı sözcükleri kendi tipolojisine uydurmak için nasıl bir yol izlemektedir başka bir ifadeyle ödünçlemelerin sergilediği ses ve biçim değişimleri nelerdir? Yunancanın söz varlığındaki Türkçe alıntılarının genel bir başlık altında ele alınması durumunda bu sorunun yanıtı ayrı bir çalışmaya konu olabilecek kapsamdadır. Ancak sözlükte belirlediğimiz alıntılar üzerinden konuyu ana hatlarıyla açıklamaya çalışalım.

1. Alıntı sözcükler, geleneksel dilbilgisindeki sözcük türlerine göre değerlendirilirse isimlerin çoğunlukta olduğu görülür. Ancak alıntılar arasında fiiller de yer almaktadır. Sözlükte, Türkçe fiil köklerine Yunanca fiil türetim ekleri getirilerek oluşturulmuş yirmi fiil belirlenmiştir.⁹⁸ Bunlar: **agiardizo** <ayartmak, **artirdizo** <artırmak, **eglendizo** <eğlenmek, **eglendirizo** <eğlendirmek, **ekledizo** <eklemek, **kavurdizo** < kavurmak, **kalailadizo** <kalaylamak, **kamburiazo** <kamburlaşmak, **kapladizo** <kaplamak, **katranono** <katranlamak, **lekiazio** <lekelemek, **mufluzevo** <müflis durumuna düşmek, iflas etmek, **bayatiazio** <bayatlamak, **merametizo** <meramet /tamir etmek, **badanaladizo** <badanalamak, **bolikeno** <(miktar olarak) rızkı bollaştırmak, **tzeremetizo** <ceremesini çektiirmek, **tsatizo** <çatmak, **tselikono** <çelikleştirmek, **haltarizo** <halt etmek fiilleridir.
2. Türkçe alıntılar arasında meslek adı grubuna giren sözcükler de yer almaktadır. Türkçede addan ad (A→A) türeten yapım eklerinden (türetim ardıllarından) olan : **-CI**, (**-ci**, **-cu**, **-cü**; **-çI**, **-çi**, **-çu**, **-çü**) yapım ekiyle⁹⁹ türemiş sözcüklerin Yunancanın morfolojik yapısına uyumunun **[-tzi]**/**[-ci]** (nadiren de) **[-tzi]** <**-çi** yapım ekleriyle yapıldığı görülmektedir. Ör. **arambatzis** < arabacı, **dogramatzis** <doğramacı, **eskitzis** <eskici, **kaiktsis** <kayıkcı, **kafetzis** <kahveci, **kembaptsis** <kebabçı, **madentzis** <madenci, **mameletzis** < muameleci, **bogyatzis** <boyacı, **pasturmatzis** <pastırmacı, **tursutzis** <turşucu, **taliantzis** <dalyancı, **urutzis** <örücü.
3. Türkçede isim ve sıfatlarda morfolojik bir değişiklik olmaksızın sözcüklerde görev değişikliği mümkünken Yunanca, sözcük türü olarak görev değişikliği

⁹⁷ Detaylı bilgi için Orfanos ve Kuranidis'in yukarıda bahsi geçen eserleri incelenebilir. Bkz. dipnot 78.

⁹⁸ Yunancada gerek dil içi gerekse alıntı sözcüklerden eylem türetirken başvurulan yapım ekleri şunlardır: – **ζω** [**-ίζω**, **-άζω**, **-ύζω**] (**-zo**, **-izo**, **-azo**, **-iazo**), **-αίνω** (**-eno**), **-ώνω** (**-ono**), **-εύω** (**-evo**), **-άρω** (**-aro**). Sözlükte yer alan Türkçe köklerden oluşturulan eylemlerde bu ekleri görmek mümkündür. Türkçe eylemde mastar eki (**-mak**, **-mek**) düşünülerek eylem köküne Yunancanın yapım ekleri getirilmektedir. Kural olmamakla birlikte sesli biten fiil köklerine bir /d/ [δ] ünsüzü getirilmektedir. Ör. **ekle+mek** → **ekle+d+izo**, **kalayla+mak** → **kalayla+d+izo**, **kavur+mak** → **kavur+d+izo**, **çat+mak** → **tsat+izo**.

⁹⁹ Yusuf Çotuksöken, *Yapı ve İşlevlerine Göre Türkiye Türkçesi'nin Ekleri*, Papatya Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 54, Oya Adalı, *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 87.

(ör. isim → sıfat) morfolojik değişikliği zorunlu kılar ve adın sıfatlaşması ancak uygun yapım ekleriyle olur. Bu nedenle Türkçe sıfatlar Yunanca sıfat türetim eki olarak Yunancaya geçer. Sözlükte bunun örneklerini görmek mümkündür. Ör. **kalpikos** < kalp-i, **kafasotos** < kafesli, **bayatikos** < bayat, **ogurlidikos** < uğurlu, **tazedikos** < taze, **fildisenios** < fildişi-i.

4. Yunancanın dilbilgisel cins kategorisine sahip olması alıntılanan Türkçe sözcüklerin de eril dişil ya da nötr olarak kategorize edilen üç cinsten birine dahil edilmesini gerektirmektedir:
 - Türkçede ünsüz (sesli /vokal) ile biten isimler sonuna bir /s/ ünsüzü (sessiz/konsonant) alarak eril cins grubuna dâhil edilmektedir. Ör. araba > **arambas**, aba > **ambas**, yolcu > **voltzis**, doğramacı > **dogramatzis**, zahire > **zahires**, zurna > **zurnas**, kavurma > **kavurmas**.
 - Türkçede ünlü ile biten ve cansız varlıklara ilişkin bazı sözcüklerin Yunancaya olduğu gibi geçtiği ve son ekine göre dilbilgisel cins kategorilerinden birine dâhil edildiği görülmektedir:
 - /a/ sesbirimi (fonem) ile biten kimi sözcükler doğrudan dişil cins kategorisine dâhil edilmektedir. Ör. karga > **karga**, boya > **bogya**, kapanca > **kapantza**, bamyâ > **bamyâ**. Bazı isimler ise canlı veya cansız varlık ayrımı yapılmadan sözcük sonuna /s/ sesbirimi getirilerek eril cins grubuna alınmaktadır. Ör. baklava > **baklavas**, maskara > **maskaras**, muşamba > **musamas**, boza > **bozas**, oda > **odas**.
 - /i/ ya da /ı/ sesbirimi ile biten sözcükler doğrudan nötr gruba dahil edilmektedir. Ör. entari > **anteri**, zerdali > **zerdali**, kaşağı > **kasai**. Ör. kazevi > **kazevi**, zerdali > **zerdali**, çatı > **tsati**, külbastı > **kiulmbasti**, kayısı > **kaisi**.
 - Türkçede ünsüzle biten cansız varlıklara ilişkin isimlerde sözcük sonuna genellikle /i/ [ı] sesbirimi getirilerek alıntı söz nötr gruba dahil edilmektedir. Ör. alay > **alai**, ahır > **ahuri**, yoğurt > **yiagurti**, yakut > **yakuti**, yatak > **yataki**, yular > **yulari**, gem > **gemi**, zambak > **zambaki**, zil > **zili**, ibrik > **ibriki**, dut > **duti**, kapak > **kapaki**, katran > **katrani**, karpuz > **karpuzi**, kemer > **kemeri**, kartal > **kartali**, kaftan > **kaftani**.
 - Ünsüzle biten canlı varlıklara ilişkin isimler (genelleme yapmamak kaydıyla) bazen sonuna sadece /s/ sesbirimi bazen de /is/ [ıç] yapım eki alarak eril cins kategorisine dâhil edilmektedir. Ör. bakkal > **bakalis**, bayraktar > **bayraktaris**.
 - Yunancada bulunmayan /ö/, /ü/, /ı/, /ş/, /ğ/, gibi sesbirimler içeren Türkçe sözcüklerin Yunancanın fonolojisine uyumu aşağıdaki şekilde olur:
 - /ö/ sesbirimi genellikle Yunancaya /o/ ya da /i+/o/, bazen de +/u/ fonemi olarak geçer. Ör. döşeme > **dusemes**, köfte > **kioftes**, göç > **giotsi**, kösele > **kiosele**, köşk > **kioski**, örücü > **urutzis**,
 - /ü/ sesbirimi ise Yunancaya /u/ ya da /i+/u/ fonemi olarak geçer. Ör. dürbün > **durbini**, güveç > **giuveysi**, güvez > **giuvezi**, mürdesenk > **murtesengi**, tüfek > **tufeki**, hünnap > **hunnapi**.
 - /ı/ sesbirimi Yunancaya /i/ [ı] fonemi olarak geçer. Ör. zayıf > **zaifis**, kayısı > **kaisi**, kızak > **kizaki**.

- /s/ sesbirimi de /s/ fonemi olarak, /ğ/ sesbirimi de /g/[ɣ] fonemi olarak geçer. Ör. kaşığı > kasagi, kumaş > **kumasi**, şilte > **siltes**, şahniş > **sahnisi**.
- Türkçedeki /c/ sesbirimi /tz/ [τζ], /ç/ sesbirimi ise Yunancanın /ts/ [τσ] ikili ünsüzleriyle karşılanır. Ör. çadır > **tsadiri**, çakal > **tsakali**, eğlence > **eglentzes**, konakçı > **konaktsis**, paça (çorbası) > **patsas**.

Türkçe alıntılarının Yunancanın morfolojisine ve fonolojisine uyum sürecinde uğradığı değişiklikler yukarıdaki örneklerle sınırlı değildir. Burada sözlükte tespit edilen sözcükler dikkate alınarak bunlar üzerinden açıklamalar yapıldı. Dolayısıyla uyum sürecinde gözlenen ses olayları bunlarla sınırlı değildir ve daha kapsamlı bir incelemede ve farklı örneklerde ünlü ya da ünsüz düşmesi, ünlü veya ünsüz türemesi, göçüşme gibi ses olaylarına ilişkin örneklerle de karşılaşmak mümkündür.

2.4.2. Türkçe Alıntılar Tablosu

αγιάζι [ayazi] < ayaz* (10)
αγιαρδίζω [ayardizo] < ayartmak (1)**
αγίζοτι [agizoti] < ağızotu (3)
άϊδε [ayde] < haydi (9)
αλάι [alay] < alay (*ask.*)(2)
αλισβερίσι [alisverisi] < alışveriş (1)
αμπάρι [ambari] < ambar* (8)
αμπάς [ambas] < aba* (7)
αμπδιλεζί [abdilezi] < habbüleziz¹⁰⁰ (*bitki*) (3)
αντερί [anteri] < entari* (7)
αραμπάς [arambas] < araba* (11)
αραμπατζής [arambatzis] < arabacı* (1)
αρδίτς –γιαγί [ardits-yagi] < ardiç yağı (*tip*)(6)
αρτιρδίζω [artirdizo] < artırmak (1)
αρτιρδισμα [artirdizma] < artırma (1)
ασμά-καμπάκι [asma- kambaki] < asma kabağı (*bitki*) (1857)** (3)
αστάρι [astari] < astar (1857)*** (7)
άτι [ati] < at*(4)
ατλάζι [atlazi] < atlas (*kumaş*)* (7)

αχούρι [ahuri] < ahır* (8)
βαράκι [varaki] < boraks (*maden*)(6)
βεζνές [veznes] < vezne (8)
βεκιλχάρτζης [vekilahrtzis] < vekilharç (1)
βερεσιέ [veresiye] < veresiye* (1)
βιρανές [viranes] < virane(1857) (8)
γαρμπής [garmbis] < garbi¹⁰¹(10)
γεδέκι [yedeki] < yedek¹⁰² (4)
γεδίκι [yediki] < yedik ya da gedik¹⁰³ (8)
γελ-κοβάνι [yel-kovani] < yelkovan (*kus*) (1857) (4)
γεμεκλήκι [yemekliki] < yemeklik (*tayın*) (5)
γέμι [yemi] < yem (5)
γενί-μπαχάρι [yeni-bahari] < yeni bahar (*bitki*)(3)
γερ-ελμασί [yer-elmasi] < yer elması (*bitki*)(3)
γερμεσές [yermeses] < yer meşesi (*bitki*)¹⁰⁴(3)
γιαγούρτι [yiagurti] < yoğurt* (5)

(*) İşareti günümüz Yunanca sözlüklerinde sözlükbirim olan Türkçe alıntı sözcükleri göstermektedir.

(**) Sözcük sonlarında her satırda (1-13) arası yer alan rakamlar sözcüklerin kavram alanlarını göstermektedir.

(***) 1857 tarihi, sözcüğün ikinci yani 1857 baskısında yer aldığı göstermektedir. 2. baskıda 25 Türkçe kökenli sözcük sözlükbirim olarak sözlüğe ilave edilmiştir.

¹⁰⁰ Aynı sözcük farklı bir imla ile “χαμπ-ουλ-λεζίτζ [hamb-ul-leziz] <habbüleziz” olarak da verilmektedir.

¹⁰¹ Güneybatı rüzgârı

¹⁰² 1. Yularından çekilerek götürülen boş binek hayvanı (TDK Sözlüğü). Rakamlar (burada 1), TDK Sözlüğündeki yan anlam sıralamasını göstermektedir.

¹⁰³ V.S.’de (Vizantios’un Sözlüğünde) verilen: “Başkasına ait arazi üzerindeki yapı” anlamı Türkçe sözlüklerden teyit edilememiştir.

¹⁰⁴ Dalak otu (Kubbealtı Lügati).

γιακούτι [yakuti] < yakut (6)
γιαλδίξ-δασί [gialdiz-dasi] < yıldız taşı (safir) (6)
γαν-κεσιτζής [yan-kesitzis] < yankesici (1)
γιαταγάνι [yatagani] < yatağan (*savaş aleti*) *(7)
γιατάκι [yataki] < yatak * (7)
γιολτζής [yoltzis] < yolcu (1)
γιονγκάς [yongas] < yonca¹⁰⁵ (3)
γιουλάρι [yulari] < yular (7)
γιουλάφι [yulafi] < yulaf (5)
γιουρούσι [yurusi] < yürüyüş¹⁰⁶ * (2)
γιούχα [yuha] < yuh * (9)
γιρτλάνι [yirtlani] < sırtlan (1857) (4)
γκέμι [gemi] < gem * (7)
γκερίζι [gerizi] < geriz (8)
γκετζέ –σεφάς [getze-sefas] < gecesevası (*süs bitkisi*)(3)
γκετσέني [getseni] < gelincik (?) (*hayvan*)¹⁰⁷(4)
γκιότσι [giotsi] < göç (1)
γκιρίτι [giriti] < girit lalesi¹⁰⁸ (10)
γκιουβέζι [giuvezi] < güvez (13)
γκιουβερτζιλές [giuvertziles] < güherçile (*kim.*)(6)
γκιουβέτσι [giuvetsi] < güveç * (7)
γκιουγιούμι [giuyumi] < güğüm (7)
γκιουλουπδάνι [giulupdani] < gülabdan (*ev aleti*)(7)
γοντζές [gontzes] < gonca (*bitki*)(3)
δαβατζής [davtzis] < davacı *¹⁰⁹ (1)
δαβούλι [davuli] < davul (7)
δάλκαβούκης [dalkavukis] < dalkavuk (1)
δαμλαλής [damlalis] < damlalı (*felçli*) (*tip*)(1)

δαμλάς [damlas] < damla (*felç*) (*tip*)(1)
δεζγκερές [dezgeres] < tezkere¹¹⁰ (7)
δογραματζής [dogramatzis] < doğramacı (1)
δολαμάς [dolamas] < dolama (*giysi*) (7)
δολλού-διζγκίνι [dolu-dizgini] < dolu dizgin (4)
δουβάρι [duvari] < duvar * (8)
δουβαρτζής [duvartzis] < duvarcı (1)
δουλάπι [dulapi] < dolap * (7)
δουσεμές [dusemes] < döşeme (7)
δουρμπίνι [durmbini] < dürbün (7)
δοῦτι [duti] < dut (*meyve*)(3)
δουτιά [dutyia] < dut ağacı (3)
εγλενδίζω [eglendizo] < eğlenmek * (1)
εγλενδιρδίζω [eglendirdizo] < eğlendirmek (1)
εγλεντζές [eglentzes] < eğlence *(1)
εγρετίδικος [egretidikos] < eğreti (13)
εγρετός [egretis] < eğreti (13)
εκλεδίζω [ekledizo] < eklemek (1857) (1)
ελτσής [eltsiz] < elçi (1)
εμανέτι [emaneti] < emanet (12)
εργενλήκια [ergenlikia] < ergenlik sivilcesi (1)
εσκιτζής [eskitzis] < eskici (1)
εσνάφι [esnafı] < esnaf * (1)
ζαϊφης [zaifis] < zayıf¹¹¹ (*tip*) (1)
ζαϊφλήκι [zaifliki] < zayıflık (*tip*)(1)
ζαμπάκι [zambaki] < zambak (*bitki*) * (3)
ζάρι [zari] < zar (*oyun aracı*)* (7)
ζαχιρές [zahires] < zahire 5
ζεμπερέκι [zembereki] < zemberek¹¹² (7)
ζεμπίλι [zembili] < zembil * (7)
ζεμπούλι [zembuli] < sümbül (*bitki*) (3)

¹⁰⁵ Sözcüğün transkripsiyonu “yonga” olmakla birlikte Vizantios açıklamasını yonca (τριφύλλι) olarak vermiştir.

¹⁰⁶ Sefer, saldırı anlamındadır.

¹⁰⁷ Yunanca (ıkrıç) ve Fransızca (putois tigré) karşılığı dikkate alınırsa sözü edilen kaplan kokarca olabilir.

¹⁰⁸ Düğün çiçeği (ranunculus).

¹⁰⁹ Sözcük günümüz Yunancasında anlam kötüleşmesine uğramıştır ve yolsuz kadın-erkek ilişkilerinde aracılık eden kimse (argo: pezevenk) anlamındadır. Ancak incelenen sözlükte Türkçedeki anlamıyla geçmektedir.

¹¹⁰ Hasta taşımaya yarayan bir tür sedye.

¹¹¹ V.S’de “hastalıklı, çabuk hastalanan” olarak verilmektedir.

¹¹² Kapılara takılan yaylı kapama düzeneği (TDK Sözlüğü).

ζερδαλί [zerdali] < zerdali (*meyve*) (3)
ζερδαβάς[zerdavas] < zerdava (*hayvan*)¹¹³
 (4)
ζιαφέτι [ziafeti] < ziyafet * (5)
ζίλι [zili] < zil (7)
ζιρτάνι [zirtlani] < sırtlan (4)
ζόρι [zori] < zor, şiddet * (1)
ζουρνάς[zurnas] < zurna * (7)
ιλαντζήκι [ilantziki] < ilancık, yılcancık
 (*tip*)¹¹⁴ (1)
ίλιτζάμι [iltizami] < iltizam¹¹⁵ (2)
ίλιτζαμτζής[iltizamtzis] < iltizamcı (2)
ιμπρίκι [imbriki] < ibrik (7)
ιτλάκι [itlaki] < itlak¹¹⁶ (13)
καβάδι [kavadi] < kavadi¹¹⁷ * (7)
καβάκι [kavaki] < kavak * (3)
καβγάς [kavgas] < kavga * (1)
καβγατζής [kavgatzis] < kavgacı * (1)
καβουρδίζω[kavurdizo]< kavurmak * (1)
καβουρδισμα [kavurdizma] < kavurma
 işlemi (1)
καβουρμάς [kavurmas] < kavurma (5)
καζάνι [kazani] < kazan * (7)
καζεβί [kazevi] < kazevi (1857) (7)
καζμάς [kazmas] < kazma (1857) (7)
καϊκάκι [kaikaki] < kayıkçı (11)
καϊκιάτικα[kaikiatika]<kayıkcı ücreti (1)
καϊκι [kaiki] < kayak * (7)
καϊκτσής [kaiktsis] < kayıkçı * (1)
καϊμάκι [kaimaki] < kaymak * (5)
καϊσι [kaisi] < kayış * (7)
καϊσί [kaisi] < kayısı * (3)
καλαϊλαδίζω [kalailadizo]<kalaylamak (1)

καλαϊλάδισμα [kalailadizma] < kalaylama
 (1)
καλαμπαλήκι [kalambaliki]< kalabalık *
 (1)
καλδιρίμι [kaldirimi] < kaldırım * (8)
καλάγι [kalagi] < kalay (6)
καλεμπέκι [kalembeki] < kelebek ağacı
 (3)
κάλπικος [kalpikos] < kalp¹¹⁸ * (1)
καλπουζάνης [kalpuzanis] < kalpazan (1)
καλπουζανλήκι [kalpuzanliki] <
 kalpazanlık (1)
καλτάκι [kaltaki] < kaltak¹¹⁹ (1)
καλτανκανάτι [kaltankanati] < kartal
 kanat (¹²⁰7)
καμπούρα [kambura] < kamburluk* (1)
καμπούρης [kamburis] <kambur* (1)
καμπουριάζω [kamburiazio]
 <kamburlaşmak (1)
καμτσίκι [kamtsiki] < kamçı * (7)
κανάρ-γέμι [kanar-yemi] < kenger (3)
κανάτι [kanati] < kanat (*kapı, pencere*)*
 (7)
καπάκι [kapaki] < kapak * (7)
καπαμάς [kapamas] < kapama * (5)
καπάντζα [kapantzza] < kapanca (7)
καπλαδίζω[kapladizo] < kaplamak * (1)
καπλάνι [kaplani] < kaplan * (4)
καραγάτσι [karagatsi] < karaağaç * (3)
καράγιαλης [karayalis] < karayel (10)
καραλάχανον [karalahanon]¹²¹ <
 karalahana (3)
καραμπάσι [karambasi] < karabaş otu (3)

¹¹³ Ağaç sansarı ve onun kürkü (TDK Sözlüğü).

¹¹⁴ Çibana benzer bir yara (TDK Sözlüğü).

¹¹⁵ 3. Kesenek (TDK Sözlüğü).

¹¹⁶ Vizantios “geri dönüş” olarak geçmektedir.

¹¹⁷ Yun. sözlükte kaftan olarak verilmekte (Leksiko Papiros), ancak TDK Sözlüğünde giyilemeyecek kadar eskimiş elbise anlamındadır.

¹¹⁸ (III) *sf.* 1. Düzme, sahte, geçmez (para) (TDK Sözlüğü).

¹¹⁹ Üzeri meşin, halı vb. şeylerle kaplanmamış olan eyerin tahta bölümü (TDK Sözlüğü).

¹²⁰ Sözcük Yunancada “kaltankanat” (*αναπεταρίκι*) olarak geçmekte ancak doğrusu “kartal kanat” şeklindedir, <https://www.slang.gr/lemma/25240-kaltankanati> (15.04.2017). Kartalkanat: Yeniçeri tulumbacılarının üstlerine giydikleri, omuzları çok kabarık, giyene heybet veren kırmızı çuhadan kaput ve bu kaputu giyiş biçimi (Kubbealtı Lügati).

¹²¹ Lahana Yunancadan Türkçeye geçmiştir (lahano), ancak bileşik sözcükte “kara” sıfatı Türkçeden geçmiştir.

καραμπατάκι [karambataki] < karabatak
(kuşu) (4)
καραμπογιά [karampoya] < karaboya¹²² *
 (6)
κάργα [karga] < karga * (4)
καρναμπίτι [karnambiti] < karnabit
(karnabahar) (3)
καρπούζι [karpuzi] < karpuz * (3)
καρτάλι [kartali] < kartal * (4)
καρτοπού [kartopu] < kartopu (3)
κασάι [kasai] < kaşağı (7)
κασμάς [kazmas] < kazma (7)
κατιμέρικος /κατμερλίδικος
 [katimerikos/ katmerlidikos] < katmerli *
 (13)
κατιφές [katifes] < kadife * (6)
κατράνι [katrani] < katran * (6)
κατρανόνω [katranono] < katranlamak
 (1857) (1)
καφάσι [kafasi] < kafes * (7)
καφασωτός [kafasotos] < kafesli (7)
καφενές [kafenes] < kahvehane * (8)
καφές [kafes] < kahve * (5)
καφετζής [kafetzis] < kahveci * (1)
καφτάνι [kaftani] < kaftan * (7)
κεδί-οτού [kedi-otu] < kediotu (3)
κελεπίρι [kalepiri] < kelepirci * (13)
κεμέρι [kemer] < kemer * (1857) (7)
κεμπάπι [kembapi] < kebab * (5)
κεμπατσίης [kembaptsis] < kebabçı
 (1857) (1)
κενάρι [kenari] < kenar (13)
κεντί [kendi] < ikinci vakti (13)
κεπέγκι [kepengi] < kepenk (7)
κεπτός [keptses] < kepece¹²³ (7)
κερβάνι [kervani] < kervan (11)
κερεβίζι [kerevizi] < kereviz (*bitki*) (3)

κεσάτι [kesati] < kesat * (1)
κετσές [ketses] < keçe * (6)
κέφι [kefi] < keyif * (7)
κεφίλης [kefilis] < kefil (1)
κεχρμπάρι [kehrimpari] < kehribar * (6)
κιακιουλές [kiakiules] < kakule (3)
κιαφίρι [kiafiri] < kafirin (*kim.*) (6)
κιγιμάς [kigimas] < kıyma * (5)
κιγιμά-ταχτασί [kigima- tahtasi] < kıyma
 tahtası (7)
κιζάκι [kizaki] < kızak (*tekne*) (7)
κιλ-ερμενί [kil-ermen] < kilermeni (*kim.*)
 (6)
κιμπρίτι [kimpriti] < kibrıt (7)
κιουσελές [kioseles] < kösele (6)
κιόσκι [kiosk] < köşk¹²⁴ * (8)
κιούγκι [kiunki] < künk * (7)
κιουλμπαστί [kiulmbasti] < külbasti (5)
κιουλούγκι [kiulungi] < küllük¹²⁵ (7)
κιουφτές [kioftes] < köfte * (5)
κιρκινέζι [kirkinezi] < kerkenez * (4)
κιρμιζί [kirmizi] < kırmızı * (13)
κλίφι [klifi] < kılıf (1857) (7)
κνα [kna] < kına (6)
κολαούζης [kolauzis] < kılavuz * (1)
κοντζές [kontzes] < gonca (3)
κορασάνι [korasani] < horasan (harç) (6)
κορασανί [korasani] < horasani otu (3)
κουβάς [kuvaz] < kova* (7)
κουγιουμτζής [kuyumtzi] < kuyumcu (1)
κουμάσι [kumasi] < kumaş* (6)
κουμπές [kumbes] < kubbe* (8)
κουρκοούτι [kurkut] < kurkut¹²⁶ (5)
κουρμπάνι [kurbani] < kurban* (5)
κουρμπάς [kurmpas] < kurba¹²⁷* (7)
κούρσι [kursi] < kürsi (?)¹²⁸ (6)
κουσκούνι [kuskuni] < kuskun (7)

¹²² Demir sülfat.

¹²³ Kepece sözcüğü Yunancaya: 4 saplı bir çembere geçirilmiş olan, balık veya kelebek tutmada kullanılan ağ (TDK Sözlüğü) anlamıyla geçmiştir.

¹²⁴ Köşk, bahçe içindeki “büyük süslü ev” değil de “oda” ya da “çok sayıda camı olan oda” olarak verilmektedir.

¹²⁵ V.S’de, Asyalılara özgü bir savaş makinesi anlamındadır.

¹²⁶ V.S’de, undan yapılan bulamaç anl. Ancak TDK Sözlüğünde bu sözcük: kuru, zayıf ya da cimri anlamındadır.

¹²⁷ Kalın ya da sert deriden yapılmış su torbası/kabı.

¹²⁸ Yunanca karşılığında gül tozu, koku olarak verilmektedir.

κουσούρι [kusuri] < kusur * (1)
κουτλουτζές [kutlutzes] < kutluca¹²⁹ (3)
κωνάκι [konaki] < konak¹³⁰ * (8)
κωνακτής [konaktis] < konakçı¹³¹ (1)
λαγούμι [lagumi] < lağım * (8)
λαλές [lales] < lale* (3)
λαπάς [lapas] < lapa * (5)
λατζιβερδί [latziverdi] < lacivert (13)
λατζιβερδ-τασί [latzivert-tasi] < lacivert
 taşı (*balgamtaşı*) (6)
λεκές [lekes] < leke * (13)
λεκιάζω [lekiazio] < lekelemek * (1)
λελέκι [leleki] < leylek* (4)
λεμπλεμπί [lemblebi] < leblebi (5)
λέσι [lesi] < leş * (4)
λοκμάς/λουκουμάς [lokmas/lukumas] <
 lokma* (5)
λουφές [lufes] < ulufe * (13)
μαβύς [mavis] < mavi * (13)
μαγκάλι [mangali] < mangal * (7)
μαδένι [madeni] < maden*¹³² (8)
μαδεντζής [madentzis] < madenci (1)
μακαράς [makaras] < makara * (7)
μακάσι [makasi] < makas* (*inş.*) (7)
μακάτι [makati] < makat¹³³ (6)
μαμελετζής [mameletzis] < muameleci¹³⁴
 (1)
μαμούκι [mamuk] < mamuk*¹³⁵ (7)
μανδήλι [mandili] < mendil¹³⁶ (7)
μαξούς [maksus] < mahsus (13)
μαραγκός [marangoz] < marangoz (1)
μασαλάς [masalas] < meşale (7)
μασαλατζής [masalatzis] < meşaleci (1)

μασιά [masya] < maşa (*araç*)* (7)
μασκαράς [maskaras] < maskara¹³⁷ * (1)
μαστάρι [mastari] < mastar¹³⁸ (7)
μαπαράς [matara] < matara (7)
ματζούνι [matzuni] < macun * (7)
ματραπάζης [matrapazis] < madrabaz (1)
μαχαλές [mahales] < mahalle * (8)
μαχμούζι [mahmuzi] < mahmuz (7)
μαχμούρης [mahmuris] < mahmur *
 (1857) (1)
μεγγενές [mengenēs] < mengene * (7)
μεζάτι [mezati] < mezat * (8)
μεζελήκι [mezelik] < mezelik * (5)
μεζές [mezes] < meze * (5)
μελτέμι [meltemi] < meltem * (10)
μενεξέ λαλές [menekşe lales] < menekşe
 lalesi (3)
μενεξές [mekses] < menekşe * (3)
μενζίλι [menzili] < menzil¹³⁹ (13)
μεραμέτι [merameti] < merâmet¹⁴⁰ (1)
μεραμετίζω [merametizo] < merâmet
 etmek (1)
μερτζάνι [mertzani] < mercan* (6)
μετερίζι [meterizi] < meteriz * (2)
μεχέγκι [mehengi] < mihenk (taşı)* (7)
μουζδετζής [muzdetzis] < müjdecî (ulak)
 (1)
μουσδελήκια [muzdelikia] < müjdelik (7)
μουζδές [muzdes] < müjde (12)
μουκαλίτης [mukalitis] < mukallit* (1)
μουκαλιτλήκι [mukalitliki] < mukallitlik*
 (1)

¹²⁹ Kutluca, orman adaçayı olarak da bilinen dikenli yaprakları olan bir tür bitkidir (Yun. ήρυγος).

¹³⁰ Konaklama yeri anlamındadır.

¹³¹ Askerlerin konaklama yerlerini belirlemeye yetkili rütbeli (σταθμοδότης).

¹³² Günümüz Yun. *μαντέμι* [mandemi] olarak geçmektedir.

¹³³ 4. Minder yüzü, minderin üzerine yayılan kumaş (TDK Sözlüğü).

¹³⁴ Yüksek fâizle borç para veren kimse, faizci, tefeci, murâbahacı [Eskimiştir] (Kubbealtı Lügati).

¹³⁵ V.S' de "başörtüsü" olarak verilmiştir, ancak TDK'nın *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü*'nde yabancı erdiği ya da dağ erdiği olarak verilmiştir.

¹³⁶ V.S' de mendil önlük veya burun ve ter silmekte, el ve yüz kurulamakta kullanılan küçük bez anlamındadır. Oysa günümüz Yunancasında başörtüsü anlamı da taşımaktadır ve sözlüklerde etimolojisi: *μαντήλι* < Lat. mantile olarak verilmiştir.

¹³⁷ V.S' de, gülünç, rezil, şerefsiz anlamındadır.

¹³⁸ V.S' de, varil musluğu anlamındadır. Günümüz Yun. Türkçedeki "davar memesi" anlamını da karşılamaktadır.

¹³⁹ V.S' de posta (hizmeti) anlamındadır.

¹⁴⁰ Geçici tamir (Kubbealtı Lügati).

μουρτεσέγκι [murtesengi] < mürdesenk (6)
μουσαμμάς [musamas] < muşamba * (1857) (6)
μουσαφίρης [musafirıs] < misafir * (1)
μουσλούκι [muslukı] < musluk * (7)
μουστερής [musterıs] < müşteri* (1)
μουφλουζέω [mufluzevo] < iflas etmek* (1)
μουφλουζής [mufluzıs] < müflıs* (1)
μουφλουζλούκι [mufluzlukı] < müflıslik (1)
μπαγάς[bagas] < bağa* (4)
μπαγιατιάζω[bayaıtiazo]< bayatlamak* (5)
μπαγιατίκος [bayaıtikos] < bayat * (5)
μπαδανάς [badanas] < badana (6)
μπαδαναλαδίω [badanalizo] < badanalamak (1)
μπαζές [bazes] < pazen (6)
μπαϊράκι [bayraki] < bayrak * (7)
μπαϊρακτάρης [bayraktaris] < bayraktar * (1)
μπακάλης [bakalis] < bakkal * (1)
μπακάλικο [bakaliko] < bakkal dükkanı (8)
μπακάμι [bakami] < bakam¹⁴¹ (3)
μπακίρι [bakiri] < bakır * (6)
μπακλαβάς [baklavas] < baklava * (5)
μπακράτσι [bakratsi] < bakraç* (7)
μπαλκαμπάκι [balkambaki] < balkabağı (3)
μπαλτάς [baltas] < balta * (7)
μπάμια [bamyı] < bamyı * (3)
μπαρουτί [baruti] < barut * (6)
μπασλήκι [baslıki] < başlık*¹⁴² (7)
μπαταλματζής [batalmatzıs] < beytülmacı¹⁴³ (1)

μπάτης [batis] < batı rüzgarı (10)
μπαχάρι [bahari] < bahar (baharat) * (5)
μπαχτσεβάνης [bahıtsevanıs] < bahçıvan¹⁴⁴* (1)
μπαχτσές [bahıtse] < bahçe¹⁴⁵* (8)
μπαχτσίσι [bahıtısı] < bahşış * (13)
μπεγιάζι [begiazi] < beyaz (yumurta akı) (13)
μπεδένι [bedeni] < beden (1)
μπερδές [berdes] < perde * (7)
μπερμπερείον [berberion] < berber (*dükkanı*) (8)
μπερμπέρης [berberıs] < berber*¹⁴⁶ (1)
μπεσταχτάς [bestahtas] < beştahta (*rahle, sıra*) (7)
μπινέκ-τασί [binek-tası] < binektaş (8)
μπινήσι [binisi] < binış (cübbe) (7)
μπλιγούρι [bliguri] < bulgur* (5)
μπογιά [bogyı] < boya * (6)
μπογιατζής [bogyatızıs] < boyacı * (1)
μποζάς [bozas] < boza* (5)
μποϊ [boy] < boy * (1)
μπολικαίν[bolikeno] < bollaştırmak (1)
μπόλικα [bolika] < bolca (13)
μπόλικος [bolikos] < bol (geniş) (13)
μπός-γερί [bos-yeri] < boş yer¹⁴⁷ (*vücut*) (1)
μπουδαλαλήκι[budalaliki]< budalalık (1)
μπουδαλάς [budalas] < budala * (1)
μπουρέκι [bureki] < börek * (5)
μπουρνούζι [bunuzi] < bornoz* (7)
μπούτι [buti] < but * (5)
ναλμπάντης [nalbantis] < nalbant (1)
νάρκι [narki] < narh* (2)
νέϊ [nei] < ney (7)
νισαντήρι [nisandiri] < nişadır ¹⁴⁸ (6)
νισεστές [nisestes] < nişasta * (5)
ογούρι [oguri] < uğur ¹⁴⁹* (12)

¹⁴¹ Baklagillerden, odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç (TDK Sözlüğü).

¹⁴² 3. Hayvan koşumunun başa geçirilen bölümü (TDK Sözlüğü).

¹⁴³ Eskiden devlet hazinesine bakan memur (Kubbealtı Lügati).

¹⁴⁴ Sözcük günümüzde *μπαξεβάνης* [baksevanıs] olarak geçmektedir.

¹⁴⁵ Sözcük günümüzde *μπαξές* [bakses] şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁶ Sözcük günümüzde *μπαρμπερης* [barberıs] olarak geçmektedir.

¹⁴⁷ Vücudumuzda kaburga kemiğinin alt kısımları (Yun. oi λαγόνες).

¹⁴⁸ Amonyak (TDK Sözlüğü).

¹⁴⁹ Sözcük önses düşmesi sonucu günümüz Yun. γούρι [guri] şeklinde geçmektedir.

ογουρλούδικος [ogurlidikos] < uğurlu^{150*} (12)
ογουρσουζης [ogursuzis] < uğursuz^{151*} (1)
οδαγάτσι [odagatsi] < ödağacı (3)
οδαλικισσα [odalikissa] < odalık¹⁵² (1)
οδάς [odas] < oda * (8)
οκά [oka] < okka * (1857) (13)
ολούκι [oluki] < oluk * (7)
ορνέκι [orneki] < örnek (13)
ουρουτζής [urutzis] < örücü (1)
παγιαντάς [payandas] < payanda (7)
παζαραγκιδένης [pazargideniz] < pazara giden (1)
παζάρι [pazari] < pazar¹⁵³ (8)
παϊβάντι [payivanti] < payvend (köstek) (7)
παντζάρι [pantzari] < pancar * (3)
παντζέχρι [pantzehri] < panzehir (6)
παπουτσής [paputsis] < pabuççu (ayakkabıcı)* (1)
παπούτζι [paputsi] < pabuç (7)
πασάλικι [pasaliki] < pašalık (idari bölge) * (2)
πασάς [pasas] < paşa * (2)
παστουρμάς [pasturmas] < pastırma * (5)
παστουρματζής [pasturmatzis] < pastırmacı (1)
πατσάς [patsas] < paça çorbası * (5)
πεζεβέγκης [pezevengis] < pezevenk * (1)
πεζεβεγκλήκι [pezevengliki] < pezevenklik (1)
πέϊ [pei] < pey (*huk.*) (2)
πελτές [peltis] < pelte* (*tatli*) (5)
πεμπέ [pembe] < pembe (13)

πεμπεζάρι [pemezari] < pembezar (*bez*) (6)
περβάζι [pervazi] < pervaz * (7)
περβανές [pervanes] < pervane (*kelebek*)¹⁵⁴ (4)
περδές [perdes] < perde * (7)
περουζές [peruzes] < firuze (*türkuaz*) * (6)
περτσές [pertsis] < perçem (8)
πεσίνοι [pesini] < peşin* (13)
πεσκέσι [peskesi] < peşkes * (1)
πεστεμάλι [pertemali] < peştamal* (7)
πετιμέζι [petimezi] < pekmez * (5)
πεγλεβάνης [pehlevanis] < pehlivan * (1)
πούστης [pustis] < puşt * (1)
ρεβανί [revani] < revani * (5)
ρεζές [rezes] < reze (menteşe)* (7)
ρεντές [rendes] < rende* (7)
ρετσέλι [retseli] < reçel* (5)
σαδιρβάνι [sadirvani] < şadırvan¹⁵⁵ (8)
σαζάνι [sazani] < sazan (balık)* (4)
σαής [sais] < say¹⁵⁶ (8)
σάκα –κουσού [saka-kusu] < saka kuşu (4)
σακάτης [sakatis] < sakat* (1)
σαλβάρι [salvar] < şalvar * (7)
σαλγάμι [salgami] < şalgam (3)
σαλέπι [salepi] < salep * (5)
σάλι [sali] < şal (örtü)* (7)
σαλιντί [salinti] < sallantı (*gemi*) (11)
σαλκίμι [salkimi] < salkım (3)
σαμούρι [samuri] < samur (4)
σαξί-γκιουζελί [saksi-giuzeli] < saksigüzeli (*süs bitkisi*) (3)
σαράτσης [saratsis] < saraç*¹⁵⁷ (1)
σαρίκι [sariki] < sarık* (7)

¹⁵⁰ Sözcük önses düşmesi sonucu günümüz Yun. γουρλίδικος [gurlidikos] şeklindedir.

¹⁵¹ Sözcük günümüzde γουρσουζης [gursuzis] ve γρουσουζης [grusuzis] şeklinde geçmektedir.

¹⁵² 1. Bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı kadın (TDK Sözlüğü).

¹⁵³ V.S.'de bildiğimiz “çarşı, pazar” temel anlamı dışında “pazarlık” yan anlamı da verilmektedir (çoğ. “παζάρια” [pazarya]).

¹⁵⁴ Geceleri ışık çevresinde dönen küçük kelebek (TDK Sözlüğü).

¹⁵⁵ Sözcük Yunancada σιντριβάνι [sindrivani] şeklinde tutunmuştur.

¹⁵⁶ V.S.'de bu sözcük için yaya yolu (πεζόδρομος) karşılığı verilmiştir. Ancak TDK Güncel Türkçe Sözlükte verilen hiçbir karşılık Yunancadaki ile örtüşmemektedir. Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe alıntılarını inceleyen bir kaynakta (Konstantinos G. Giankulis, *İ Turkikes Leksis tis Kipriakis Dialektu*, Lefkosia, 2003, s. 59.) say, “elçi, haberci” olarak verilmektedir. TDK *Türkiye Türkçesi Ağzıları Sözlüğü*'nde de “elçi” karşılığı geçmektedir.

¹⁵⁷ V.S.'de ayakkabıcı ve çadırcı anlamındadır.

σαρισάμπρι [sarısambri] < sarısabır (*süs bitkisi*) (3)
σαρμάς [sarmas] < sarma * (yemek çeşidi) (5)
σαρράφης [sarrafis] < sarraf *¹⁵⁸ (1)
σατζάκι [satzaki] < saçak (*ev, giysi*) (7)
σατήρι [satiri] < satır (*bir tür bıçak*) (7)
σατράντζι [satrantzi] < satranç* (7)
σαχνίσι [sahnisi] < şahniş (cumba)* (8)
σαχτερές [sahteris] < şahtere (*bitki*) (3)
σέδια [sedya] < sedye (7)
σεΐζης [seizis] < seyis * (1)
σεμιζότι [semizoti] < semizotu (*sebze*) (3)
σεμπέκα [sembeka] < şebek (4)
σενδούκι [senduki] < sandık (*ev eşyası*)* (7)
σεντζάπι [sentzap] < sincap (4)
σεντζαπί [sentzapi] < sincabi (*renk*) (13)
σεπέτι [sepeti] < sepet * (7)
σεργιάνι [sergiani] < seyran * (1)
σεργιανίζω [sergianizo] < seyran etmek* (1)
σεργούτσι [sergutsi] < sorguç (4)
σερμαγές [sermayes] < sermaye * (1)
σερμπέτι [sermpeti] < şerbet * (5)
σερρέτης [serretis] < şirret (1857) (1)
σερρετλήκι [serretliki] < şirretlik * (1857) (1)
σέτι [seti] < set (8)
σεφτές [seftes] < siftah * (1)
σημίτι [simiti] < simit (1857)* (5)
σιλετζέκι [siletzeki] < silecek (*hamam havlusu*) (7)
σιλτές [siltes] < şilte* (7)
σινamikή [sinamiki] < sinameki (*bitki*)* (3)
σιντέφι [sintefi] < sedef* (6)

σιρόπι [siropi] < şurup (1857)* (5)
σκεντζές [skentzes] < işkence (1)
σόϊ [soy] < soy (soyulu)* (1)
σομακί [somaki] < sumak * (3)
σόπα [sopa] < sopa (7)
σούγιολου [sugyolu] < suyolu (8)
σούγιολτζης [sugyoltzis] < suyolcu (1)
σουλιμάς [sulimas] < sülyen /sülüğen*¹⁵⁹ (6)
σουουτηά [suitia] < söğüt (ağacı) (3)
σουρτούκης [surtukis] < sürtük *¹⁶⁰ (1)
σουσάμι [susami] < susam* (5)
σουτζούκι [sutzuki] < sucuk * (5)
σοφάς [sofas] < sofa *¹⁶¹(1857) (8)
σοφρατζαρία [sofratazaria] < sofraya (*yemek odası*) (8)
σοφρατζής [sofratzis] < sofracı (1)
σωκάκι [sokaki] < sokak * (8)
ταβάνι [tavani] < tavan * (8)
ταβάς [tavas] < tava * (7)
ταβλάς [tavlas] < tabla * (7)
ταγήνι [tagini] < tayın (*ask.*)* (2)
ταγηντζής [tagintzis] < tayıncı (2)
ταγιρτζήκα [tagirtzika] < dağarcık (torba) (7)
ταζέδικος [tazedikos] < taze* (5)
ταϊφάς [taifas] < tayfa* (1)
τακλάς [taklas] < takla (1)
ταλιάνι [taliani] < dalyan * (7)
ταλιαντζής [taliantzis] < dalyancı¹⁶² (1)
ταμπάκης [tambakis] < tabak * (sepici) (1)
ταμπάκικο [tambakiko] < tabakhane (8)
ταμπιέτι [tampieti] < tabiat (*huy, karakter*) (12)
ταμπούρι [tamburi] < tambur (müz.)* (2)

¹⁵⁸ 2. esk. Mesleği, değerli kâğıt ve metal paraları birbiriyile değiştirmek, tahvil alışverişi yapmak olan kimse anl. (TDK Sözlüğü).

¹⁵⁹ V.S'de etimolojisi Türkçeye dayandırılarak "al-sülyen" şeklinde verilmektedir. TDK Sözlüğünde: "Erimiş kurşunun, bir hava akımında yükseltgenmesiyle üretilen, çok yoğun ve zehirli, pas önleyici astar boyalarının hazırlanmasında kullanılan kırmızı boya" olarak verilmekte ancak günümüz Yunanca sözlüklerinde bu anlamı dışında makyaj kremi olarak da geçmektedir ve etimolojisi "sulama" sözcüğüne dayandırılmaktadır.

¹⁶⁰ 1. Vaktini çok gezerek geçiren, evinde oturmeyan kadın (TDK Sözlüğü). Türkçenin aksine V.S'de sıfat erkek için de kullanılmaktadır.

¹⁶¹ Sözcük Yunancada "evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol" anlamı yanında "sedir" karşılığı olarak da geçmiştir ve bu ikinci anlam yaygındır.

¹⁶² V.S'de, ağlara göz kulak olan kişi olarak verilmektedir.

ταντούρι [tanturi] <tandır * (7)
ταράκι [taraki] < tarak¹⁶³ (7)
ταράφι [tarafi] < taraf (tutum) (12)
τάσι [tasi] < tas * (6)
ταχτάς [tahtas] < tahta *¹⁶⁴ (8)
ταχτιρβάνι [tahtirvani] < tahtirevan (7)
τεζγκιάχι [tezgiahi] < tezgâh * (7)
τελλάλης [telalis] < tellal * (1)
τελλέκης [tellekis] < tellak (1)
τέλλι [telli] < tel * (7)
τεμπέλης [tembelis] < tembel * (1)
τεμπαλιά [tembelya] < tembellik (1)
τεπέρι [teper,] < teber (7)
τεμπεσίρι [tembesiri] < tebeşir * (7)
τενεκές [tenekes] < teneke * (7)
τενζεράκι [tenzeraki] < tencerecik (7)
τέντζιρες [tenzires] < tencere * (7)
τερσανάς [tersanas] < tersane¹⁶⁵ (8)
τεπί [tepsi] < tepsi*¹⁶⁶ (7)
τζαμμεδάνι/ τζαμανδός [tzamedani/
tzamandas] < camedar (?)¹⁶⁷ (7)
τζαμπάζης [tzambazis] < cambaz *
(*gösteri yapan akrobat*)¹⁶⁸ (1)
τζαμφέσι [tzamfesi] < canfes (kumaş) (6)
τζεβαέρι [tzevaeri] < cevahir (*değerli
taş*)* (6)
τζεβαερτζής [tzevaertzis] < cevahirci (1)
τζελάτης [tzelatis] < cellat* (1)
τζελέπις [tzelepis] < celep (1)
τζερεμές [tzeremes] < cereme * (1)
τζερεμετίζω [tzeremetizo] <ceremesini
çektirmek (1)

τζερεμέτισμα [tzeremetizma] <
ceremesini çektirme (1)
τζιέρι [tziere] < çiğır * (5)
τζιμπινλήκι [tzibinliki] < cibinlik (7)
τζιρίτι [tziriti] < cirit* (7)
τζουλούφι [tzulufi] < züluf * (1)
τζουτζές [tzutzes] < çüce* (1)
τιμάρι [timari] <timar* (bakım) (4)
τόϊ [toy] < toy (*kuş tüürü*)* (4)
τοκμάκι [tomaki] < tokmak* (7)
τοπάτσι [toptasi] <topaç (*oyuncak*) (7)
τόπι [topi] < top* (7)
τοπούζι [topuzi] < topuz¹⁶⁹ (7)
τορβάς [torvas] < torba*¹⁷⁰ (7)
τουζλούκι [tuzluki] < tozluk* (7)
τουλούμι [tulumi] < tulum*¹⁷¹ (7)
τουλούμπα [tulumba] < tulumba*¹⁷² (7)
τουλπάνι [tulmpani] < tülbent * (7)
τουμπελέκι [tumbeleki] < dümbelek *(7)
τουμπρούκι [tumbruki] <tomruk ¹⁷³ (3)
τουρλού [turlu] < türlü (*ymek*)* (5)
τούρνα [turna] < turna (*kuş*)* (4)
τουρσή [tursi] < turşu * (5)
τουρσουτζής [tursutzis] < turşucu (1857)
(1)
τουφέκι [tufeki] < tüfek * (7)
τραχανάς [trahanas] < tarhana * (5)
τσαδήρι [tsadiri] < çadır * (7)
τσαϊρι [tsairi] < çayır (8)
τσακάλι [tsakali] < çakal* (4)
τσακίλι [tsakili] < çakıl (6)

¹⁶³ V.S'de dirgen (digren) anlamında geçmektedir.

¹⁶⁴ 4. Sebze bahçelerinde ayrılan küçük yer (TDK Sözlüğü).

¹⁶⁵ Sözcük günümüzde *ταρσανάς* [tarsanas] şeklindedir.

¹⁶⁶ Sözcük günümüzde *ταπί* [tapsi] şeklindedir.

¹⁶⁷ Yunanca sözcüğe fonolojik açıdan en yakın ifade “camedardır”, (1. Elbiseleri saklayan ve taşıyan kimse (Kubbealtı Lügati), ancak Yunanca sözlükte, giysilerin saklandığı torba (κυνούχος: σάκος στον οποίο φύλαγαν τα ενδύματα (Leksiko Papiros) anlamında geçmektedir ve sözcüğü Bizanslı aydın Thomas Magistrus'un (1275-1347) zikrettiği belirtilmektedir.

¹⁶⁸ Sözcük V.S'de “gösteri yapan akrobat” anlamındadır. Ancak günümüz Yunancasında bu anlamı yanında at alıp satan kimse veya vahşi hayvan terbiyecisi anlamına da gelmektedir.

¹⁶⁹ 1. Ucu top biçiminde eski bir silah (TDK Sözlüğü).

¹⁷⁰ Sözcük günümüz Yun. *ντορβάς* [dorvas] şeklindedir.

¹⁷¹ 2. Bu derinin ayak ve başa gelen kısımları dikilerek yapılan, içine saklanacak su, pekmez, yağ vb. sıvılarla peynir vb. maddeler konan torba (Kubbealtı Lügati).

¹⁷² Suyu yükseğe çıkartan aygıt (TDK Sözlüğü).

¹⁷³ 1. Ağacın kesilerek silindirdi biçimine getirilmiş gövdesi (TDK Sözlüğü).

τσακίρ-κέϊφι [tsakir-keifi] < çakır keyif (1857) (13)
τσακμάκι [tsakmaki] < **çakmak***¹⁷⁴ (7)
τσαλί [tsali] < **çali*** (3)
τσάμι [tsami] < **çam** (3)
τσαννάκι [tsanaki] < çanak*¹⁷⁵ (7)
τσανακλήκι [tsanakliki] < çanaklık (7)
τσαρδάκι [tsardaki] < çardak* (8)
τσάρκι [tsarki] < çark* (7)
τσάρκι-φελέκι [tsarki-feleki] < çarkıfelek¹⁷⁶ (1)
τσαρούχι [tsaruhi] < çarık* (7)
τσασίτης [tsasitis] < çasıt (casus) (1)
τσασιτλήκι [tsasitliki] < çasıtlık (casusluk) (1)
τσατί [tsati] < çatı* (8)
τσατίζω [tsatizo] < çatmak¹⁷⁷* (1)
τσελήκι [tseliki] < çelik* (6)
τσελίκωμα [tselikoma] < çelikleştirme*(1)
τσελικόνω [tselikono] < çelikleştirmek*(1)
τσεμένι [tsemeni] < çemen (5)
τσιβί [tsivi] < çivi*¹⁷⁸ (7)
τσικρήκι [tsikriki] < çikrik*¹⁷⁹ (7)
τσιμισήρι [tsimisiri] < şimşir (3)
τσιμπούκι [tsimbuki] < çubuk¹⁸⁰ (7)
τσιν (τσεν)γέλι [tsingeli] < çengel* (7)
τσίνι [tsini] < çini* (7)
τσίτι [tsiti] < çiti (örgü)* (7)
τσογένι [tsogeni] < çöven* (3)
τσομπάνης [tsombanis] < çoban* (1)
τσορβαλήκι [tsorvaliki] < çorbalık (*çorba kasesi*) (7)
τσορβάς [tsorvas] < çorba (5)
τσουβάλι [tsuvali] < çuval* (7)
τσούλι [tsuli] < çul* (7)

τσουνράπι [tsurapi] < çorap* (7)
τσουνρέκι [tsureki] < çörek* (5)
υακούτι [iakuti] < yakut (1857) (6)
φαράσι [farasi] < faraş* (1857) (7)
φίλδισι [fildisi] < fildişi* (6)
φιλδισένιος [fildisenios] < fildişi-i* (6)
φιστίκι [fistiki] < fıstık* (5)
φλυτζάνι [flitzani] < fincan* (7)
φουλμπαχάρι [fulbahari] < fulbahar (*çiçek*) (3)
φυντάνι [findani] < fidan* (3)
χαβαϊ [havai] < havai¹⁸¹ (13)
χαβούζι [havuzi] < havuz* (8)
χαβούτσι [havutsi] < havuç* (3)
χαδούμης [hadumis] < hadım (1)
χαζναδάρης [haznadaris] < haznedar (2)
χαζνές [hazne] < hazne (2)
χαλβάς [halvas] < helva* (5)
χαλί [hali] < halı* (7)
χαλκάς [halkas] < halka (*çember*)* (7)
χάλτι [halti] < halt¹⁸² (1)
χάλταριζω [haltarizo] < halt etmek (1)
χαμάλης [hamalis] < hamal* (1)
χαμαλιάτικον [hamaliatikon] < hamaliye (1)
χάνι [hani] < han* (8)
χάνος [hanos] han (*unvan*)* (1)
χαντάκι [handaki] < hendek* (8)
χαντζά(τζέ)ρι [hanza(tze)ri] < hançer* (7)
χαντζής [hantzis] < hancı* (1)
χάπι [hapi] < hap* (7)
χαράρι [harari] < harar (7)
χαρδάλι [hardali] < hardal (*bitki*)* (3)
χαρούμπα [harumba] < harnup* (3)
χατήρι [hatiri] < hatir* (12)

¹⁷⁴ V.S'de ateşleyici anlamındadır.

¹⁷⁵ 1. Pişirilmiş topraktan yapılmaya yayvan kâse (Kubbealtı Lügati).

¹⁷⁶ V.S'de "çarkıfelek" karşılığı olarak, Türkçede bildiğimiz temel ve yan anlamlar yerine, sembolü gökkuşağı olan antik Yunan tanrıçası İris verilmektedir.

¹⁷⁷ V.S'de evin üzerini örtmek (keresteleri bir araya çatmak) «τσατίζω» olarak verilen fiil, günümüz Yunancasında kızdırmak anlamında kullanılmaktadır.

¹⁷⁸ V.S'de ağaçtan yapılmış ufak çubuk, mih anlamındadır.

¹⁷⁹ 2. İplik bükme, iplik sarma vb. işlerde kullanılan, el veya ayakla çevrilen dolap (TDK Sözlüğü).

¹⁸⁰ 3. Tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık (TDK Sözlüğü).

¹⁸¹ 2. a. Açık mavi renk (TDK Sözlüğü)

¹⁸² 2. *tkz.* Uygunsuz söz söyleme, uygunsuz iş yapma (TDK Sözlüğü).

χεῖμπες [heimbes] < heybe (7)
χιλάλι [hilali] < hilal¹⁸³ (7)
χοκκαμπάζης [hokkampazis] < hokkabaz
(1)
χοκκαμπαζλήκια [hokampazlikia] <
hokkabazlıklar (1)

χοκκάς [hokkas] < hokka*¹⁸⁴ (7)
χουννάπι [hunnapi] < hünnap (ağaç) (3)
χουρμάς [hurmas] < hurma * (3)
χουρμαδιά [hurmadya] < hurma ağacı (3)
χράμι [hrami] < ihram (1857)* (7)

Sonuç

Yunan sözlükbilim geleneği antik döneme kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. İlk dönemde, antik Yunancanın söz varlığında yer alan zorluk derecesi yüksek sözcüklerin daha iyi kavranması için bazı yazınsal metinlerden ve yazarlardan ya da Yunancanın farklı lehçelerinden sözcükler derlenerek lügatçeler (glossary) oluşturulmuş zamanla bu lügatçeler daha sistematik bir yapıya kavuşmuş ve böylece Yunan sözlükçülüğünü başlatan ilk çalışmalar ortaya konmuştur.

Yunanistan’da çağdaş Yunancanın kayda değer özellikteki sözlükleri oldukça geç bir tarihte 1930’lu yıllarda ortaya çıkmaktadır ancak; ilk çağdaş Yunanca sözlükler 17. yüzyıl öncesine kadar uzanmaktadır. Toplumsal iki dillilik (diglossia) olarak nitelenen halk dili (dimotiki) ile üst değişke katharevusa arasındaki çekişmenin neden olduğu “Dil Sorunu” Yunan sözlükçülüğünün gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. 16. yüzyıldan başlayarak, bu çalışmada ele aldığımız sözlüğün yazıldığı 1835 yılına kadar geçen sürede çok sayıda sözlük hazırlanmıştır. Bunların ortak özelliği tamamının Yunanistan coğrafyası dışında Roma, Paris, Lyon gibi Avrupa kentlerinde ve büyük ölçüde yabancılar tarafından hazırlanmış olmalarıdır.

Fenerli bir aydın olan Skarlatos Vizantios tarafından hazırlanan ve 1835 tarihinde Atina’da basılan ve daha sonra 1857 ve 1874 yıllarında olmak üzere iki kez basılan inceleme konusu sözlük, Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkede yayımlanan ilk sözlük olma özelliği taşımaktadır. Sözlükte çağdaş Yunanca sözlükbirimlere eski Yunanca ve Fransızca karşılıklar verilmektedir. Vizantios milliyetçi dürtülerle hareket ederek çağdaş Yunancanın yabancı kökenli kelimelerden arındırılması ve çağdaş Yunancanın süreç içinde kaydettiği gelişmeleri bir kenara bırakarak eski Yunancanın normlarına evrilmesi gerektiği düşüncesinin hararetle savunucularındandır.

Skarlatos Vizantios Türkçe dâhil yabancı dillerden Yunancaya geçmiş sözcükleri, sözlüğün ana gövdesinden ayırarak “atılması gereken sözcükler” başlığı altında ek bir bölümde vermektedir. Bu ek bölümün ve sözlüğün esas bölümünün de taranması sonucu 581 Türkçe alıntı sözcük belirlenmiştir. Çalışmada süreç olarak ödünçleme ele alınmamıştır bunun ürünü olan sözcükler ortaya konmuştur. Çok uzun bir geçmişi olan Türkçe ve Yunanca arasındaki dil ilişkileri sonucunda Türkçeden Yunancaya yaşamın farklı alanlarına yönelik çok sayıda sözcük geçmiştir.

Araştırmamızda belirlediğimiz sözcüklerin anlam ekseni dikkate alınarak insan, idare/teşkilat, bitki, hayvan, gıda/besin, malzeme, eşya, mekân gibi kavram

¹⁸³ V.S’de “kulak çırpısı” karşılığı verilmiştir. TDK Sözlüğünde “2. esk. Çocukların okuma öğrenmeye başladıklarında satır ve sözleri şaşırılmak için söz üzerinde gezdirdikleri ucu sivri, uzunca bir gösterme aracı” şeklinde verilen karşılık sözcüğün Yunancadaki anlamına yakın görünmektedir.

¹⁸⁴ V.S’de “ tükürük hokkası” yani içine tükürülen küçük kap [πτυέλιον] (Fr. crachoir) olarak verilmektedir.

alanlarına göre bir sınıflamaya gidilmiş ve bunlara ilişkin nicel veriler belirlenmiştir. Türkçe ve Yunancanın tipolojisinin birbirinden farklı özellikler göstermesi, birinin sondan eklemeli diğerinin çekimli (bükümlü) dil oluşu nedeniyle Türkçe alıntılarının Yunancada uğradığı fonetik ve morfolojik değişimler örneklerle açıklanmıştır.

Sözlükte belirlenen Türkçe alıntı sözcüklerin çoğunun anlam daralmasına uğradığı ve Türkçeden yapılan ödünçlemelerin genellikle sözcüğün yan anlamlarından biriyle Yunancaya geçtiği görülmüştür. Türkçe ödünçleme sürecinde egemen kültürün dili olduğundan Yunanca ile Türkçe ilişkisi üst katmansal ilişki olarak görülebilir.

Çalışmanın son bölümünde sözlükte yer alan Türkçe alıntılar listelenmiştir. Çokanlamlılık özelliği gösteren Türkçe kelimelerde, sözcüğün hangi anlamı ile alıntılındığı dipnot verilerek açıklanmıştır. Çalışma ile elde edilen nicel veriler, Türkçe ile Yunancanın dil ilişkilerinin farklı boyutunu ele alacak başka araştırmalar için bir veri kaynağı olarak değerlendirilebilirler.

KAYNAKÇA

- ACAROĞLU, M. Türker, *Türkçeden Bulgarcaya Geçen Kelimeler Sözlüğü*, Trakya Üniversitesi Yayınları No 175, Edirne, 2016.
- ADALI, Oya, *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- AHLADİ, Evangelia, *Ödünçleme Süreci ve Dilbilgisel Görünümleri: Türkçe ve Yunancada Ödünçlemeler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.
- AKSAN, Doğan, *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual, İstanbul, 2004, s. 9.
- AKALIN, Şükrü Haluk, “Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük” Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, c. XCVIII, S. 698, Şubat 2010, s. 162-169.
- ALİSANDRATOS, Yorgos, Ta Leksika tis Neollinikis, *İstoria tis Ellinikis Glossas*, Ed. M.Z. KOPİDAKİS, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis (MIET) Yay., Atina, 2010.
- BABİNİOTİS, Georgios, *Etimologiko Leksiko tis Neas Ellinikis Glossas, İstoria ton Lekseon*, Kentro Leksikologias Yay., Atina, 2010.
- BABİNİOTİS, Georgios, *Leksiko tis Ellinikis Glossas*, Kentro Leksikologias Yay., Atina, 2012.
- BABİNİOTİS, Georgios, *Elliniki Glossa, Parelthon, Paron, Mellon*, TO VİMA, Atina, 2015.
- BAŞKAN, Özcan, *Lengüistik Metodu*, Multilingual, İstanbul, 2013.
- Büyük Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (2017 yılı müteaddit kereler)
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf, *Yapı ve İşlevlerine Göre Türkiye Türkçesi'nin Ekleri*, Papatya Yayıncılık, Ankara, 2011.
- DEMİRCİ, Kerim, *Türkoloji için Dilbilim, Konular, Kavramlar, Teoriler*, Anı Yayıncılık, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2015.
- DİMASİ, Maria- Ahmet NİZAM, *To Kino Leksilogio tis Ellinikis ke tis Tourkikis Glossas*, Kiriakidis Yay., Selanik (Thessaloniki), 2004.
- Egkiklopedia Domi*, “Vizantios Skarlatos maddesi”, c. 4, Domi Yay., Atina, (...) s. 24.
- ĞİANKULLİS, Konstantinos G., *İ Turkikes Leksis tis Kipriakis Dialektu-Kıbrıs Lehçesinde Türkçe Sözcükler*, Vivliothiki Kiprion Laikon Piiton No: 63 (şahsi yayın), Lefkoşa, 2003.
- HARALAMBAKİS, Hristoforos, “Vizantina Leksika ke Grammatikes”, *İstoria tis Ellinikis Glossas*, Ed. M.Z. KOPİDAKİS, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis (MIET) Yay., Atina, 2010.
- XHANARİ, Lindita Latifi, *Balkan Dillerindeki Ortak Türkizmalar Sözlüğü*, Pamukkale Üniversitesi Yayınları No: 30, Denizli, 2015.
- HORROKS, Geoffrey, *Ellinika, İstoria tis Glossas ke ton Omiliton tis*, Çev. Melita STAVRU, Maria TZEVELEKU, Estia Yay. Atina, 2014, s. 545.
- İMER, Kâmile, Ahmet KOCAMAN, A. Sumru ÖZSOY, *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2011.
- JACKSON, Howard, *Sözlük Bilime Giriş*, Çev. Mehmet GÜRLEK, Ellen PATAT, Kesit Yayınevi, İstanbul, 2016.

- KAYAPINAR, Levent, “Yunanistan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)”, *Türkler*, 9. cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- KERİMOĞLU, Caner, *Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim, Göstergebilim ve Türkoloji, Genel Dilbilime Giriş*, Pegem Akademi, Ankara, 2014.
- KİRANUDİS, Panagiotis, *Morfologia ton Turkikon Danion tis Ellinikis Glossas* Instituto Neoellinikon Spudon Yay., Selanik (Thessaloniki), 2009.
- KORAİS, Adamantios, *Atakta: İğun Pantodapon is tin Arhean ke tin Nean Ellinikin Glossan Aftoshedion Simioseon, ke Tinon Allon İpomnımaton Aftoshedios Sinagogi*, 1-5 cilt, Paris, s. 1828-1835.
(<http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/0/1/a/metadata-39-0000424.tk1>) (10.08.2017).
- KRISTEVA, Vesela, *Tilkoven Reçnik na Turtsizmite v Bılgarskiya Ezik*, Sofya, Skorpio, 2003.
- KSİDOPULOS, I. Yorgos, *Leksikologia, İşagogi stin Analisi tis Leksis ke tu Leksiku*, Patakis, Atina, 2015.
Kubbealtı Lügati, <http://lugatim.com/> (2017 yılında müteaddit kereler).
- KUKKİDİS, Konstantinos, *Leksilogion Ellinikon Lekseon Paragomenon ek tis Turkikis*, Eteria Thrakikon Meleton, Atina, 1960.
Leksiko tis Ellinikis Glossas, Arheas, Meseonikis, Neas, Papiros, Atina, 2013.
- MİLLAS, Herkül, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar, Dil, Din ve Kimlikleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- MULLAS, Panagiotis, “Vizantios Skarlatosmaddesi”, c. 2, *Elliniki Ekpedeftiki Egkiklopedia*, Ekdotiki Atinon Yay., Atina, s. 374.
- ORFANOS, Vasilis, *Leksis Turkikis Proelevisis sto Kritiko İdioma*, Vikelea Dimotiki Vivliothiki Yay., İraklio, 2014.
- PAMBUKİS, I. T., *Turkiko Leksilogio tis Neas Ellinikis*, c. 1, Ed. K.G. KASINIS, Papazisi Yay., Atina, 1988.
- PAPANASTASİU, Yorgos, “Leksika tis Neas Ellinikis”, *Egkiklopedikos Odigos ya tin Glossa*, Ed. Anastasios Fivos HRİSTİDİS, Kentro Ellinikis Glossas, Selanik (Thessaloniki), 2001.
- PETRUNİAS, Evangelos, *Neoelliniki Grammatiki ke Singritiki Analisi, Meros A. Theoria*, University Studio Press, Selanik (Thessaloniki), 1993.
- PERAKİS, Sifis, *Leksikologia ke Leksikografia, Neoelliniki Leksikografia (1523-1974)*, Atina Ulusal Kapodistrias Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atina, 1994.
- ŞKALJİĆ, Abdullah, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*, Svjetlost Press, Sarajevo, 1966, Dizdari, T., Fjalor i orientalizmave, Tiranë, 2005.
- SOMEL, Selçuk Akşin, *Gayrimüslim Okulları Nasıl Azınlık Okullarına Dönüştü?, Geçmişten Günümüze Azınlık Okulları: Sorunlar ve Çözümler Projesi Raporu*, c. 1, Tarih Vakfı, İstanbul, 2013.
- SPİRONİS, I., Spiros, *Ti Den İne Elliniko stin Elliniki Glossa? Ta Turkika sti Glossa pu Milame*, Taki Mihala Yay., Atina, 1996.
- SVORONOS, Nikos G., *Episkopisi tis Neoellinikis İstorias*, TO VİMA, Atina, 2015.
- TOMBAİDİS, Dimitrios, *Ellinika Eponimia Turkikis Proelevisis*, Epikerotita Yay., Atina, 2002.

- TSOMBANAKİS, Agapitos G., *Neoelliniki Grammatiki*, Kiriakidi Yay., Selanik (Thessaloniki), 1998.
- VARDAR, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul, 2002.
- VİZANTİOS, D. Skarlatos, *To Leksikon tis Kath'imas Ellinikis Dialektu, Methirminevmenis is to Arheon Ellinikon ke to Gallikon Meta Prosthikis Geografiku Pinakos ton Neoteron ke Paleon Onomaton*, Ek tu epi ton İdiot. Ergon Tmimatosis Vasil. Tipografias, Atina, 1835. (<http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/e/1/9/metadata-01-0000098.tkl>)
- YILMAZ, Engin, *Sözlük Bilimi Üzerine Araştırmalar*, Pegem Akademi, Ankara, 2017.

